

El directori inquisitorial de Pere d'Albalat i Ramon de Penyafort: estudi, edició i traducció

Sergi Grau Torras / Stefano M. Cingolani / Robert Álvarez Masalias

*Universitat Autònoma de Barcelona / Universitat de Barcelona - Fundació Bosch i Gimpera /
independent researcher*

sergi.grau@uab.cat
<https://orcid.org/0000-0003-4730-0812>
smcingolani@yahoo.com
<https://orcid.org/0000-0002-5220-3219>
robertalvarez.cat@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-3989-6249>

Received: 08/07/2021; accepted 14/10/2021
DOI: <https://doi.org/10.7203/MCLM.9.21314>

The Guide for Inquisitors by Pere d'Albalat and Ramon de Penyafort: study, edition and translation

ABSTRACT

The brief text *Consultationes per dominum Petrum, archiepiscopum Terrachonensem, de consilio peritorum circa modum procedendi in negocio inquisitionis heretice pravitatis* ('Consultations made by lord Pere, Archbishop of Tarragona, with the advice of experts, on how to proceed in the inquiry of heretical perversity') is an inquisitorial guide written during the second half of 1241 by the Archbishop of Tarragona Pere d'Albalat with the advice of Ramon de Penyafort. In this work we provide for the first time a critical edition of this text with the collation of all manuscripts (by Stefano M. Cingolani), a translation into Catalan (by Robert Álvarez Masalias), and an introductory study contextualising its authorship, date, and place of publication (by Sergi Grau Torras).

KEYWORDS

Raymond of Penyafort; Pere d'Albalat; medieval Inquisition; Inquisitorial guide; philological edition

Magnificat Cultura i Literatura Medievals 9, 2022, 1-40.

<http://ojs.uv.es/index.php/MCLM>

ISSN 2386-8295

RESUM

El breu text *Consultationes per dominum Petrum, archiepiscopum Terrachonensem, de consilio peritorum circa modum procedendi in negotio inquisitionis heretice pravitatis* ('Consultes fetes pel senyor Pere, arquebisbe de Tarragona, amb el consell d'experts, sobre la manera d'actuar en l'afer de la investigació de la perversitat herètica') és un directori inquisitorial escrit durant la segona meitat de 1241 per l'arquebisbe de Tarragona Pere d'Albalat amb el consell de Ramon de Penyafort. En aquest treball aportem per primera vegada l'edició crítica del text amb la col·lació de tots els manuscrits que es coneixen a dia d'avui (a càrrec de Stefano Cingolani), la traducció al català (a càrrec de Robert Álvarez Masalias), i un estudi introductori que contextualitza l'autoria, la datació i el lloc de publicació del text (a càrrec de Sergi Grau Torras).

PARAULES CLAU

Ramon de Penyafort; Pere d'Albalat; inquisició; manual inquisitorial; edició filològica

Sergi Grau Torras, Stefano M. Cingolani i Robert Álvarez Masalias. 2022. 'El directori inquisitorial de Pere d'Albalat i Ramon de Penyafort: estudi, edició i traducció', *Magnificat Cultura i Literatura Medievalls*, 9: 1-40, DOI: <https://doi.org/10.7203/MCLM.9.21314>

TAULA DE CONTINGUTS

1	Introducció	– 3
2	Autoria i datació del directori inquisitorial	– 4
3	Sobre la tradició manuscrita	– 7
4	Les edicions impreses	– 9
5	Stemma codicum	– 10
6	Text	– 13
7	Traducció	– 27
8	Bibliografia	– 34
	8.1 Edicions impreses del Directori	– 34
	8.2 Obres citades	– 35
9	Apèndix	– 38

1 Introducció

El breu text *Consultationes per dominum Petrum, archiepiscopum Terrachonensem, de consilio peritorum circa modum procedendi in negotio inquisitionis heretice pravitatis* ('Consultes fetes pel senyor Pere, arquebisbe de Tarragona, amb el consell d'experts, sobre la manera d'actuar en l'afer de la investigació de la perversitat herètica') és un directori inquisitorial escrit durant la segona meitat de 1241 per l'arquebisbe de Tarragona Pere d'Albalat amb el consell de Ramon de Penyafort. L'encapçalament ens indica que l'arquebisbe dona aquestes directrius després de les converses amb el venerable fra Ramon de Penyafort a fi que es procedeixi més clarament contra l'heretgia, i en el procés de les sentències dels heretges, fautors, sospitosos i relapses, i en llurs penes. També manifesta la seva voluntat de continuar la investigació contra la perversitat herètica a la ciutat de Barcelona que havia iniciat el bisbe Berenguer de Palou, però que havia quedat inconclusa a causa de la seva mort, un fet que va esdevenir-se a finals d'agost de 1241.

Després de l'encapçalament, s'inicia pròpiament el text: és una guia inquisitorial que proporciona la classificació dels acusats en diferents categories i el procés de llurs sentències. El text també proporciona informació sobre com s'ha de procedir amb els heretges sepultats al cementiri, i aclareix de quina manera ha d'investigar el capellà en la confessió en relació a un fet d'heretgia, com ha de procedir, la purgació, l'abjuració i llurs formes de penitència. La gran majoria d'especialistes ha atribuït el contingut d'aquesta obra a Ramon de Penyafort, jurista de renom que ja havia actuat com a conseller per l'arquebisbe en matèria inquisitorial. Una part de la tradició manuscrita inclou el text dins d'un manual inquisitorial més ampli que fou elaborat pels inquisidors de Narbona cap al 1270, conegut com la *Doctrina de modo procedendi contra hereticos*. Aquesta versió, majoritàriament encapçalada per l'incipit: *Isto modo procedunt inquisitores in partibus Carcassonnensibus et Tholosanis*, inclou el text del directori juntament amb altres textos i formularis que procedien de les inquisicions que s'havien realitzat a Tolosa des de 1256 fins el 1270. La peculiaritat és que no inclou el pròleg de l'arquebisbe i, conseqüentment, no presenta la menció d'autoria de l'arquebisbe ni de Ramon de Penyafort.

Aquest directori és la primera guia inquisitorial que apareix a Europa i estableix una divisió de categories per als acusats en funció del seu grau de pertinença a l'heretgia com mai abans s'havia fet. El text va gaudir d'una gran difusió, sobretot a partir del segle XVI, quan fou inclòs en obres impreses. La primera edició va arribar el 1578, quan el teòleg espanyol Francisco Peña va incloure el text en la seva publicació del *Directorium inquisitionum* de Nicolau Eimeric. Des de llavors, el directori es va reproduir en nombroses obres impreses, no només inquisitorials sinó també conciliars. En aquest treball aportem per primera vegada l'edició crítica del text amb la col·lecció de tots els manuscrits que es coneixen a dia d'avui, la traducció al català i un estudi introductor que contextualitza l'autoria, la datació i el lloc de publicació del text.

També afegim en apèndix la transcripció d'un breu document inèdit que proporciona una recopilació de citacions bíbliques que estan en relació amb alguns aspectes de discussió amb les heretgies del moment a Barcelona; és un pergami conservat a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, escrit entre 1200/1230, potser inclús una mica abans, el qual s'inicia amb la invocació "Crist venç, Crist regna, Crist impera", amb el Pare Nostre, i continua amb citacions de versets dels evangelis de Joan i Marc. Ara bé, si ens fixem en el contingut constatem que s'inclouen versets dels evangelis que estan en relació amb la legitimació de la predicació (Marc 16, 14-20) i amb la paraula

(Joan 15, 26-16, 4; Joan 14, 23-31), un aspecte que està directament relacionat amb la polèmica entre els valdesos, càtars i catòlics durant els primers anys del segle XIII. També hem de tenir present que el document inclou, en la primera citació, els primers versets del pròleg de l'Evangelí de Joan (Joan 1, 1-9, 11-14), un dels textos que fou objecte de polèmica degut a les traduccions dels càtars (Jiménez 2005). No seria estrany que aquests versets s'haguessin emprat en alguna missa, qui sap si per posar èmfasis en aquests aspectes concrets. Pel tipus de lletra, la recopilació encaixa amb el període del bisbat de Berenguer de Palou, o inclús abans, un moment en què la presència dels valdesos estava aflorant a Barcelona i l'heretgia començava a percebre's com un problema que calia contenir.

2 Autoria i datació del directori inquisitorial

Segons el pròleg o encapçalament, el directori és un text escrit per l'arquebisbe Pere d'Albalat amb el consell de Ramon de Penyafort. Tot i això, la gran majoria d'especialistes han atribuït el contingut del text únicament a Ramon de Penyafort a causa del seu contingut jurídic.¹ Certament la forma i el contingut així ho suggereixen; un dels elements que sustenten aquesta hipòtesi és justament el rerefons de les decretals que trobem al text, una matèria àmpliament treballada per Ramon de Penyafort. Tanmateix, això no exclou que alguns autors destaquen el protagonisme de Pere d'Albalat i presentin el text com una obra conjunta.²

L'any 1241, quan es publica el text, Ramon de Penyafort és un jurista de renom que havia editat les decretals de Gregori IX, obra coneguda com a *Decretales Gregorü IX* o *Liber extra*, i el mateix papa també l'havia nomenat penitenciari, un càrrec que el facultava per reconciliar i gestionar els casos més delicats i importants en relació a la fe.³ Al directori trobem implícitament les referències de la legislació de les decretals i les butlles compilades en el capítol sobre els heretges del *Liber extra*. Val a dir que amb el *Liber extra*, Ramon de Penyafort no només va fer una ingent tasca de recopilació de les decretals, sinó també d'edició, fins al punt que en alguns casos va fer modificacions substancials a les decretals. L'historiador Othmar Hageneder ha posat de relleu que Ramon de Penyafort va realitzar modificacions a determinades paraules de la decretal *Vergentis* que restringien la pena de la confiscació dels béns estrictament als heretges i no als qui els afavorien, tal i com estipulava el text original de la decretal (Hageneder 1963: 141). A més, anys abans també havia matisat algunes qüestions en relació a l'heretgia que apareixien a les decretals en la seva *Summa de paenitentia* (Galmés 2004).

Un altre argument a favor de la seva autoria del text és que Ramon de Penyafort va assessorar l'arquebisbe i els bisbes catalans sobre com procedir en relació a l'heretgia. Ho va fer en diverses ocasions, concretament el 1235, 1237/8, 1241 i 1255, a banda de participar en altres assumptes relacionats amb la fe degut a la seva condició de penitenciari. La primera vegada, la situem el 30 d'abril de 1235, quan Ramon de Penyafort es trobava a la Cúria papal, plenament immers en l'edició de les decretals, i va escriure per primera vegada una carta a l'arquebisbe de Tarragona sobre el tracte que calia imposar als heretges empresonats (Grau *et al.* 2015: 1, 199-201 doc. 97).⁴ Amb tot

1. Sobre aquesta qüestió, vegeu Dondaine 1947: 96-97; Maisonneuve 1960: 287-92; Cazenave 1977: 333-52; Errera 2002: 165-92; Mitre 2005: 243-52; Smith 2010: 197-202; Grau 2014: 143-76.

2. Per exemple, Douais 1899: 312-314; Lea 1922: 2, 167.

3. Sobre aquest aspecte vegeu Baucells 1946: 7-47; García 1963: 233-251; Ribes 1975: 85-142; Kuttner 1982: 65-80; Reno 2011; Viejo 2018: 329-364.

4. Aquesta carta acompanyada de dues cartes més de Gregori IX, també dirigides a l'arquebisbe de Tarragona Guillem de Montgrí, per confirmar la inquisició a càrrec dels frares predicadors contra la plaga de l'heretgia pravitat.

això, Ramon de Penyafort era la persona idònia per escriure les orientacions del directori, que ampliaven les disposicions que ell mateix havia escrit el 1235 en relació amb la classificació de les penes i els càstigs.

Des de 1236, Ramon de Penyafort es trobava a Barcelona. La *Vita* explica que una vegada va finalitzar la compilació de les decretals de Gregori IX, el papa va voler premiar-lo amb la concessió de l'arquebisbat de Tarragona, però Ramon de Penyafort va renunciar-hi i va retornar a Barcelona. Al maig de 1238, va ser nomenat General de l'orde de predicadors, un càrrec que va ostentar fins que va renunciar-hi cansat i malalt el 3 de juliol de 1240, després de dos anys intensos de treball (Longo 2002). Entre moltes altres coses, durant aquest període va dur a terme la redacció de les constitucions de l'orde que foren aprovades pel divuitè Capítol General de 1240 i ratificades a París el 1241 (Creytens 1948). A partir de llavors va retirar-se definitivament al convent de Santa Caterina de Barcelona alliberat de càrrecs oficials, tot i que va continuar amb una intensa activitat participant directament en els principals afers de l'Església catalana del seu temps (Smith 2018: 45-60).

El pròleg que escriu l'arquebisbe de Tarragona especifica que el text del directori és el resultat de les consultes fetes per ell mateix amb el consell d'experts sobre la manera d'actuar en l'afèr de la investigació de la pravitat herètica. Així mateix, explica que sorgeix de les converses que havia mantingut amb Ramon de Penyafort i amb altres homes prudents, dels quals no en tenim més informació. També ens indica que el directori sorgeix per voluntat del Capítol quan la Seu estava vacant perquè es volia portar a efecte la investigació contra l'herètica pravitat a la ciutat de Barcelona que havia iniciat el bisbe Berenguer de Palou i que, arran de la mort d'aquest, ocorreguda el 23 d'agost de 1241, havia quedat interrompuda.⁵ A causa de la seva mort, la Seu va quedar vacant fins la consagració episcopal del nou bisbe, Pere de Centelles, que es va dur a terme a finals de 1243. Tot i això, el nou bisbe fou escollit en el sínode del 18 d'octubre de 1241 que es va dur a terme a Barcelona, el dia de la festa de Sant Lluç, però la consagració no es va produir fins dos anys després.

Aquest sínode fou encapçalat per l'arquebisbe de Tarragona, que va desplaçar-se a Barcelona per observar el procés d'elecció del nou bisbe i abordar els problemes de la vida eclesiàstica i les seves regulacions. En el transcurs del sínode, l'arquebisbe va promulgar una *Summa septem sacrorum*, una recopilació de normes per als clergues sobre l'administració dels sagraments pastorals, un codi de disciplina religiosa que va tenir una gran projecció i fou adaptat en quatre bisbats de la província de Tarragona (Linehan 1969; Linehan 1971: 70-73). No és estrany que un dels problemes que el Capítol va plantejar a l'arquebisbe fos el de procedir amb les inquisicions que havia iniciat el bisbe. Tot sembla indicar que ens trobem davant de la inquisició que va quedar registrada al breu llibret de comptes del veguer de Barcelona, Pere Ferrer, que registrava les despeses i els ingressos de la vegueria (Smith-Cingolani 2016: 26-52). Aquí apareixen els comptes d'una inquisició feta a Barcelona que podem situar entre febrer de 1240 i el juliol de 1241. Aquesta inquisició fou gestionada pel clergue Pere de Trilles, per encàrrec del mateix bisbe, i pels predicadors de la ciutat instal·lats al convent de Santa Caterina.

El sínode es produïa en el moment adequat perquè el Capítol expressés els seus dubtes a l'arquebisbe a l'hora de procedir en les reconversions, penes i càstigs dels heretges, cosa que havia de dur a terme el bisbe difunt. La seu vacant presentava un veritable problema per al Capítol sobre

Grau *et al.* 2015: 1, 199-201 doc. 97, 196-197 doc. 94, i 197-198 doc. 95. El papa també n'envia una al rei Jaume I d'Aragó; *ibid.*: 1, 198 doc. 96.

5. Les dates de la seva mort que s'han considerat són el 23 i 24 d'agost i l'1 de setembre de 1241 (data de la inscripció del mausoleu episcopal). De totes, la del 23 d'agost és la més plausible; vegeu, Puig 1929: 198; Sobre el bisbe, vegeu Alvira 2018: 361-418.

com procedir en un assumpte de fe, perquè aquesta potestat requeia en aquest precís moment sobre el bisbe. L'historiador Francisco Diago explicava:

En este proprio año en la Sede vacante fue a Barcelona el Arçobispo de Tarragona don Pedro de Albalate: y de consentimiento del Cabildo dio assiento del todo al santo tribunal de la Inquisicion en aquella ciudad, que no le tenia aun cumplido. Andando en ello se movieron varias dificultades entre los letrados que lo tratavan con el, y señaladamente acerca de la forma que se avia de guardar en las sentencias y penas de los hereges. Hizose la resolucion (Diago 1603: 283b-284a).⁶

Sembla ser que el Directori, o aquesta *resolució*, es va posar per escrit *en un libro de pergamino de la mensa archiepiscopal* i va coincidir amb el sínode de Barcelona. Cal afegir que al capítol “De la forma de l’abjuració” del directori es menciona el “beatíssim papa Gregori o qui presideix la Romana Església”. Gregori IX va morir el 22 d’agost de 1241 i el nou papa Celestí IV fou elegit el 25 d’octubre, justament en ple sínode de Barcelona. El text del directori no diu que el papa Gregori estigui ni viu ni mort, però queda clar que no se sap encara qui era el nou papa. Tot això porta a situar la publicació del directori inquisitorial a la tardor de 1241, i més concretament a finals d’octubre o primers de novembre.

La decisió de l’arquebisbe de fer les consultes inquisitorials també s’emmarca dins del seu tarannà. Pere d’Albalat provenia del bisbat de Lleida i havia arribat a l’arquebisbat després de la renúncia de Guillem de Montgrí el 1237 (Linehan 1971: 54-82). Com a bisbe de Lleida, ja havia subscrit la inquisició que va encapçalar l’arquebisbe Guillem de Montgrí el maig de 1237 a Castellbò, la qual podia haver vingut precedida per un concili a Lleida, del qual no en tenim més constància que la menció que hi surt al document que certifica aquesta inquisició (Grau *et al.* 2015: I, 232-233 doc. III). Al desembre d’aquell mateix any, havia promulgat una *Ordinatio ecclesie Ilerdensis* per a la Seu de Lleida que va tenir certa importància per la ordenació eclesiàstica de la diòcesi. Una vegada escollit arquebisbe de Tarragona, Pere d’Albalat va organitzar el seu primer concili provincial a l’abril de 1239, on apareixien les primeres disposicions per fer front a l’heretgia: el concili va estipular l’excomunicació dels heretges, els fautors, els creients i els seus receptors (Pons Guri 1974: 104).⁷ Aquestes disposicions no apareixen en el concili provincial de 1240, ni el que es va celebrar al maig de 1242 (Pons Guri 1974: 104-107).⁸ Malauradament no es coneixen les actes del concili Tarragona de 1241.

En aquest sentit, la data del sínode de Barcelona de la tardor de 1241 és el moment d’aparició del directori per la seva idoneïtat. El document també es va donar a conèixer a Tarragona, igual com va passar amb la *Summa* de l’arquebisbe, per bé que no ha perdurat l’original, ni cap còpia coetània. Molt probablement s’hauria pogut publicar en el sínode de Tarragona de 1242, cosa que podria

6. El text continua: “Y con ser ello asi que entendieron en ella los letrados de la junta, con todo esso a ninguno nombro el Arçobispo quando la puso por escrito en un libro de pergamino de la mensa Archiepiscopal de Tarragona sino al bienaventurado san Ramon de Peñafort ... Algunos dizen que entonces se celebrou tambien una Synodo en Barcelona y que presidio en ella el Arçobispo don Pedro de Alabalate ... Pero no fue sino Synodo de solo el Obispado de Barcelona, es a saber, la que se celebrava cada año por Noviembre”.

7. “Item sacro approbante concilio excommunicamus haereticos, fautores, credentes et receptatores cuiuscumque nominis censeantur” (‘Ítem, amb l’aprovació del sagrat concili excomuniqueu els heretges, els fautors, els creients, aquells que els acullen, qualsevol que sigui el seu nom’).

8. Tot i això, el 29 d’octubre de 1240, el llegat pontifici Jaume, bisbe de Preneste, comunicava des de Niça una disposició del papa Gregori IX en relació als heretges a diverses diòcesis, entre les quals hi havia l’arxidiòcesi de Tarragona; vegeu Junyent 1955: 120-121 doc. 196.

explicar la tradició de situar el directori com un text que sorgeix d'un concili de Tarragona de 1242, per bé que ja hagués estat elaborat l'any anterior a Barcelona.⁹

Sobre aquesta qüestió, hi ha un altre aspecte a tenir present. La part final del directori inclou la menció que la penitència s'ha de fer a la Seu de la ciutat de Barcelona i enlloc més, si no és per una causa especial, amb llicència del bisbe de Barcelona, a banda de portar les lletres del bisbe del lloc on s'hagués feta. Així i tot, en diverses edicions modernes, la menció de la Seu de Barcelona que apareix al text és substituïda per un espai en blanc, cosa que dona un caràcter genèric al directori per anotar-hi la seu pertinent, sobretot en les edicions que formen part de la *Doctrina*. Això ens indica que efectivament el directori va ser concebut a Barcelona, i l'original es deuria trobar a la Seu de la ciutat; i una còpia molt primerenca del text es deuria trobar també a la Seu arquebisbal de Tarragona, o viceversa. Qui sap si també n'hi havia una altra còpia a l'antic fons del convent de Santa Caterina de Barcelona, on residia Ramon de Penyafort.

3 Sobre la tradició manuscrita

L'exemplar original del directori no ha perdurat. La tradició manuscrita està formada per sis manuscrits i dues còpies de testimonis conservats. Hem de tenir present que el text es presenta a la tradició manuscrita de dues formes diferents:

- (1) La que presenta el text amb el preàmbul o consulta de l'arquebisbe (on proporciona el seu nom amb el de Ramon de Penyafort com a autors del text juntament amb les seves consideracions).
- (2) Una altra que no inclou el preàmbul, i on el text s'inclou anònimament dins d'un manual inquisitorial més ampli.

(1) La primera versió està composta per tres manuscrits, amb sigles **D**, **E** i **F**. El manuscrit **D** és el més antic d'aquesta branca de la tradició, prové de l'Abadia de Saint Víctor de París i originalment era propietat de la biblioteca de Simon de Plumetot (1371-1443), escrit parcialment per ell i per un dels seus escrivans, Guillaume de Longueil (1335-1415) (Murdoch 1981: XLV n. 57). Els especialistes han reconegut la mà de Longueil en diversos folis, entre els quals trobem els que van del 309 al 322, justament els folis que segueixen després del directori, cosa que podria situar la data de redacció inclús abans de 1415, any en què mor Longueil.

Un dels elements més destacats d'aquesta còpia és que porta l'incipit *Tempore vero procedente cum nos Petrus...* i inclou a mode de preàmbul la consulta: *Consultatio que per dominum Petrum archiepiscopum Terrachonensem de consilio peritorum circa modum procedendi in negocio inquisitionis heretice pravitatis*.¹⁰ La mateixa versió s'inclou en una altra còpia de mitjan segle XV, el manuscrit **E**, que procedia de Narbona i també integra les consideracions de l'arquebisbe en el preàmbul. La tercera còpia és del segle XVII, manuscrit **F**, el qual, al seu torn, és còpia d'un manuscrit perdut que es trobava a Carcassona.¹¹ Aquests tres manuscrits, dos del segle XV i un del

9. Diago també explica que al sínode de Barcelona que va presidir l'arquebisbe es van tractar matèries com els sagraments. A continuació especifica: "Y de aqui devieron inferir algunos lo que escriben que la referida averiguacion se hizo en un Concilio de Tarragona: porque el Arçobispo della presidio en esta Synodo que se celebrou en el proprio tiempo en que se hizo la resolucion y se assento del todo en Barcelona el tribunal de la Inquisicion" (Diago 1603: 284a).

10. Biblioteca Nacional de París, ms. lat. 14579, fol. 302r.

11. El manuscrit és publicat per Douais 1899: 315-325.

XVII, són els que proporcionen la versió del tractat que inclou el pròleg, amb els noms dels autors i els dubtes que van sorgir del Capítol en la inquisició de Barcelona que va quedar inconclusa a causa de la mort del bisbe Berenguer de Palou.

(2) Una altra versió és la que inclou el text del directori de forma anònima en un manual inquisitorial més ampli del sud de França, conegut amb el nom de *Doctrina de modo procedendi*. La *Doctrina* fou elaborada el 1270 i reelaborada en una segona versió el 1278, i va incloure el directori juntament amb altres textos i formularis que procedien de les inquisicions que s'havien realitzat a Tolosa des de 1256 fins el 1270 (Dossat 1952: 33-37). Aquesta versió s'encapçala majoritàriament amb la rúbrica: *Isto modo procedunt inquisitores in partibus Carcassonensibus et Tholosanis*.

La inclusió del text de Ramon de Penyafort en un manual occità s'explica per la difusió que va tenir el text i per les relacions que hi havia entre els inquisidors de totes dues regions. En aquest sentit, sabem que el 6 d'octubre de 1248, el Papa Innocenci IV prohibeix a l'arquebisbe de Narbona i als inquisidors del seu arquebisbat que procedeixin contra els heretges, sospitosos o encobridors que es trobessin en els dominis occitans que eren súbdits del rei d'Aragó (Grau *et al.* 2015: 1, 329 doc. 167). Sembla ser que el rei s'havia queixat al papa sobre aquestes inquisicions. Uns dies després, el 20 d'octubre de 1248, el papa va ordenar a l'arquebisbe de Narbona i als predicadors que actuaven com a inquisidors de la seva jurisdicció que transmetessin una còpia del reglament que utilitzaven en matèria inquisitorial a Ramon de Penyafort. També va ordenar que el mateix Ramon de Penyafort, juntament amb el prior provincial de l'orde de predicadors de la Corona d'Aragó i d'acord amb el rei Jaume, designessin amb la seva autoritat inquisidors perquè procedissin contra els heretges i els seus defensors i encobridors en els territoris de la província de Narbona que estaven sota jurisdicció del rei (Grau *et al.* 2015: 1, 331 doc. 169).

Aquest manual de Narbona, conegut com a *Ordo processus narbonensis* (o *Processus Inquisitionis*), fou elaborat pels inquisidors Guillem Raymond i Pierre Durant molt poc després del manual de Ramon de Penyafort, entre 1248 i 1249.¹² El text no té relació directa amb el de Ramon de Penyafort perquè, a pesar d'algunes similituds, l'*Ordo* integra principalment cànons dels concilis de Narbona de 1243 i de Besiers de 1246 que s'adapten específicament a la regió i que utilitzaven els inquisidors de Carcassona i de Tolosa (Biller *et al.* 2011: 65-82; Kelly 2019: 87-92). Tanmateix, uns anys més tard, els inquisidors de Narbona van reformular i ampliar el seu manual, i van constituir la mencionada *Doctrina de modo procedendi*, en la qual es va incloure no només una reelaboració de l'*Ordo* amb nou material inquisitorial, sinó també el text complet del directori de Ramon de Penyafort sense el pròleg de l'arquebisbe.

La còpia més antiga d'aquesta versió, i la més antiga de totes les formes del text, és de finals del segle XIII, probablement anterior a 1298. Es transmet pel manuscrit siglat **A**, i el text va encapçalat per la rúbrica *Isto modo procedunt inquisitores in partibus Carcassonensibus*. El manuscrit prové del convent de predicadors de la arxidiòcesi de Reims i reuneix material documental de la diòcesi de Narbona que està en relació amb la inquisició, especialment legislació, butlles i procediments inquisitorials.¹³

Del segle XIV hi ha dues còpies ulteriors, una de la primera meitat del segle, el manuscrit **B**, encapçalat per la rúbrica *Qui dicantur heretici et qui suspecti et sic de singulis*; i una altra de la segona meitat de segle, el manuscrit **C**. Aquest manuscrit de la Biblioteca Vaticana inclou una important

12. Edició a Tardif 1883: 669-678; Selge 1967: 70-76.

13. França, Biblioteca Mazarina, ms. 2015 fol. 205v: "Iste liber, in quo continentur Pharetra originalium, privilegia ordinis fratrum Predicatorum et multa de officio sancte Inquisitionis, est de conventu Rothomagensi ordinis fratrum Predicatorum".

recopilació de material inquisitorial del sud de França.¹⁴ Integra el text de Ramon de Penyafort dins de la *Doctrina de modo procedendi contra haereticos*, en aquest cas una versió redactada el 1276 (i sense el pròleg de l'arquebisbe).¹⁵ Aquest mateix còdex va ser copiat dos cops als segles XVI i al XVII respectivament, els manuscrits **G** i **H**.¹⁶ El manuscrit del Vaticà ens interessa especialment perquè és el testimoni que va consultar el mateix Francisco Peña per fer la seva edició del text al segle XVI quan va editar i comentar el *Directorium inquisitorium* de Nicolau Eimeric (Peña 1595: 223b). Peña explica com va consultar un manuscrit de la Biblioteca Vaticana d'on va extreure molta documentació inquisitorial, i ell mateix suposa que aquest manuscrit fou consultat també pel mateix Nicolau Eimeric a Avinyó per documentar el seu *Directorium* de 1376 quan hi va residir durant un temps, una suposició molt creïble perquè el manuscrit prové de la biblioteca papal d'Avinyó.

4 Les edicions impreses

El 1578, el teòleg Francisco Peña va publicar una edició comentada del *Directorium Inquisitorium* de Nicolau Eimeric de 1376, on va afegir una gran quantitat de notes i material complementari, entre els quals figura el text del directori amb el pròleg de l'arquebisbe (Peña 1595: 169-173). A partir de llavors, la versió de Peña es va convertir en una de les edicions més emprades, gràcies a la gran difusió de què va gaudir la seva obra amb les successives reedicions a Roma 1579, 1585, 1587, Venècia 1595, 1607, Milà 1610, Roma 1628, etc. Peña indica que va transcriure el *textum* manuscrit que va consultar a la Biblioteca Vaticana, que anomena el *vetustissimo illo Codice membranaceo bibliotheca Vaticana*, amb gran probabilitat el Vat. Lat. 3978 (Peña 1595: 223b).¹⁷

Tanmateix, en les seves notes Peña també especifica que per a l'edició del text va utilitzar tres manuscrits més que incloïen el directori fragmentàriament i amb algunes variants: “in omnibus autem Codicibus manuscriptis, videlicet Sabellano, Bononiensi et Cardinalis de Gambara” (Peña 1595: 224). El primer còdex que menciona, el *codice sabellano*, és un manuscrit que va pertànyer al cardenal Iacopo Sabelli; el segon, el *codex bononiensis*, era un còdex que molt probablement provenia de l'inquisidor de Bolonya Enea Silvio Piccolomini, que va ser papa de 1458 a 1464; i el tercer devia ser el manuscrit de Juan Francisco de Gambara (1533-1587), cardenal i bisbe de Viterbo.¹⁸ Això concorda amb la idea que almenys hi havia quatre manuscrits que Peña va consultar amb la còpia del directori, dels quals només en tenim constància d'un, el de la Vaticana.

Peña presenta el text com si provingués del concili de Tarragona de 1242, tot i que el manuscrit de la Vaticana no copia la *consultatio* de l'arquebisbe ni proporciona la menció del concili, cosa que suggereix que algun dels altres tres còdexs, el *sabellano*, el *bononiensis* i/o el de Gambara, integraven el preàmbul de l'arquebisbe i el presentaven com un concili celebrat a Tarragona, cosa que també transmet Eimeric (Peña 1595: 229b).

En qualsevol cas, després de l'edició de Peña, el text del directori es va reproduir en diverses obres impreses. Podem destacar dues tipologies, una pel que fa als manuals i textos inquisitorials, i l'altra a les obres conciliars, a causa que el text es presentés com un concili. Al marge de les

14. En el manuscrit segueixen els següents textos: fols. 87va-88rb: “Incertus auctor, Adnotationes de Inquisitione”; fols. 88rb-va: “Formula condemnationis in inquisitione”; fols. 88va-91rb: “Adnotationes de haereticis”; fols. 91rb-92va: “Formulae variae de sententiis in inquisitione”.

15. Ciutat del Vaticà, Biblioteca Vaticana, Vat. Lat. 3978, fol. 87ra: “Datum Parisius anno domini MCCLXXXVI”.

16. Vegeu Dondaine 1947: 154; Parmeggiani 2011: XL i LIX.

17. Aquesta idea, la va suggerir i analitzar Antoine Dondaine 1947: 128-130.

18. Peña es dirigeix a Iacopo Sabelli i Francisco de Gambara en la seva edició de 1595.

successives reedicions que va tenir l'obra de Peña, al segle XVII hi ha cinc obres més que integren el text imprès amb algunes variants: Severin Binius (1606), Abraham Bzowski (1616), Jean des Loix (1628), Caesaris Carenae (1669) i el cardenal castellà José Saenz Aguirre (1693-1694). Al segle XVIII, el text s'inclou en les obres de: Jean Hardouin, Edmond Martène i Ursin Durand amb el cèlebre *Thesaurus novus anecdotorum* (1717), Giuseppe Catalani en la seva edició de la obra de Saenz Aguirre sobre concilis (1753-1755), i Giovanni Domenico Mansi en la seva clàssica col·lecció de concilis (1759-1798). Al segle XIX destaquen les edicions de Christoph Ulrich Hahn (1845-1850) i de Juan Tejada Ramiro en la seva col·lecció de cànons.

No fou fins a finals de segle que va aparèixer el primer estudi amb l'edició del manuscrit del segle XVIII del fons Doat de la Biblioteca Nacional de París a càrrec de Célestin Douais (1899), bisbe de Beauvais i professor d'història eclesiàstica a l'Institut Catòlic de Tolosa (Douais 1899: 315-325).¹⁹ La resta d'edicions que s'han reproduït en la gran majoria d'articles i llibres del segle XX es basen en les edicions impreses d'època moderna (principalment des de Peña a Bzowski passant per Douais), a excepció de l'edició que vam dur a terme a partir de la col·lació del text de Vat. Lat. i Dôle (Grau *et al.* 2015: I, 275-287 doc. 138).

A banda, hem de tenir en consideració el gran nombre d'articles, llibres i altres publicacions que d'una manera o altra aborden el contingut del directori i en reproduïxen algunes parts concretes. L'interès d'aquest tractat queda palès amb el nombre d'edicions i treballs que s'han generat al llarg de la història. Amb la present publicació, aportem per primera vegada l'edició crítica del text amb la col·lació de tots els manuscrits que es coneixen a dia d'avui.

5 Stemma codicum

La tradició manuscrita del directori està formada per sis manuscrits, amb sigles **ABCDEF**, més dos *descripti*, **GH**, és a dir que són còpies de testimonis conservats. Així mateix, el nombre de manuscrits que van existir havia de ser superior. En primer lloc, com mostrarem, n'hi ha d'haver altres cinc que es dedueixen de l'stemma, assenyalats amb les sigles **αβγδε**, a més de l'original, **Ω**. El text, per la seva breu extensió ens ha arribat a través d'antologies d'obres relatives a la inquisició i a l'heretgia, cosa que permet pensar que circulessin altres còpies aïllades en llibrets de petites dimensions.

A	Còpia de finals del segle XIII, probablement anterior a 1298, Biblioteca Mazarina, Ms. 2015, f. 193v-197r, prové del convent dominic de Reims.
B	Còpia de la primera meitat del segle XIV, Dublín, Trinity College, ms. 268 (C.5.19), f. 165r-187v.
C	Còpia de la segona meitat del segle XIV, BAV, Vat. Lat. 3978, f. 82va-87va.
D	Còpia de la primera meitat del segle XV (anterior a 1443), BNP, lat.14579, numeració antiga f. 302r-305v, moderna f. 274r-277v.
E	Còpia de 1455, Dôle, Bibliothèque Publique, ms. 109, f. 14r-18r.
F	Còpia del segle XVII, BNP, fons Doat, vol. 36, f. 226v-241v.
G	Còpia del segle XVI- XVII, Bologna, Biblioteca Universitaria ms. 829, f. 172r-192v (còpia de C).

19. Edició reproduïda a Selge 1967: 50-56; Parmeggiani 2011: 13-22.

H Còpia del segle XVII, BAV, Ms. Ott. lat. 1761, f. 306r-328r (còpia de C).

Com ja s'ha vist més amunt, aquests manuscrits, depenent de la forma en què hi és copiat el text, es divideixen en dues famílies. Ara es tracta de veure si l'anàlisi de la *varia lectio* confirma aquesta divisió i, a més, com es conformen les relacions dels diferents testimonis entre ells.

La tradició manuscrita sobreviscuda no mostra evidències de la presència d'un arquetip comú a tota la tradició diferent de l'original. En relació a aquest, si tenim en compte que l'obra es va redactar a causa de les consultes fetes per l'arquebisbe de Tarragona, especialment preocupat per la situació a la diòcesi de Barcelona, que en aquell moment era vacant, haurem de creure que Ω era conservat a Tarragona, i hauria de correspondre al "libro de pergamino de la mensa archiepiscopal" del qual parla Francisco Diago (1603: 284), i que del mateix original es van treure les primeres còpies, possiblement enviades al papa i als inquisidors occitans. Així mateix sembla raonable pensar que se n'hagués realitzat almenys una ulterior còpia per conservar a la Seu de Barcelona a disposició del bisbe que s'havia de nomenar i dels inquisidors locals, còpia aparentment perduda.

Si passem ara a l'anàlisi dels manuscrits que en conformen la tradició, es pot notar que, com sempre, els diferents testimonis presenten cert nombre de variants singulars producte de l'acte de còpia, que no cal ressenyar en extens ja que no serveixen per la constitució crítica del text, i que es poden apreciar fàcilment a l'aparat crític de les variants. Es pot notar que el manuscrit que potser en presenta més és F, possiblement degut al fet que és una còpia del segle XVII i que el copista sovint no entenia les abreviatures (*procedente* en lloc de *precedente*, per exemple, o la freqüent equivocació d'escriure *quia* per *quod*). El que serà més productiu és veure com es relacionen els diferents testimonis entre ells.

Hi ha tota una sèrie d'errors que permeten veure clarament com els manuscrits s'agrupen en dues famílies, confirmant la bipartició comentada en precedència. La primera, la família α , està formada pels manuscrits ABC. Les omissions a 13 *qui credentes*; 26 *cum eis*; 61 *exceptis ... invenirentur*; 108 *periuros*; 155 *papa*; 185 *vel teneam*; 341 *Dominicos* són prou clares en tant que errors conjuntius dels tres testimonis. Aquesta configuració permet evidenciar com a errors algunes lectures alternatives, en uns casos manifestament equivocades, com ara 25 *audierit* en lloc de *audivisset*; 68 *steterit per annum* es mostra com una construcció més vulgar en relació a *per annum steterit* (confirmada pel precedent *per annum contempserit*); 158 *quam michi* representa una anticipació, i rèplica, del pronom present al final de la frase: *quam vos, domine archiepiscopo, et alii prelati michi traditis et affirmatis*; 170 el doble verb *posse debere*, respecte al sol *debere*, expressa una duplictat que tal vegada es deu a una nota al marge; 208 *hec per sancta Evangelia* presenta una inversió respecte a la fórmula consueva present, des de feia segles, a la documentació quan es tracta d'un jurament; finalment la presència de tres variants diferents en el mateix passatge, una difracció, 218 **A** *apostolica Ecclesia tenet*; **B** *apostolica tenet Ecclesia publice*; **C** *publice tenet Ecclesia*, cap de les quals correcta respecte a *apostolica Ecclesia publice tenet*, es deu, tal vegada, a un passatge de difícil lectura al subarquetip α , tal vegada amb mots escrits a la interlínia, i que els diferents manuscrits ha intentat sanar cadascú pel seu compte.

També és clara l'existència de la família β formada pels altres tres testimonis DEF, com manifesta un cert nombre d'errors conjuntius i de variants comunes, com ara, per exemple, les omissions de 27 *tunc* i dels títols a 62, 112 i 121. A aquestes s'han d'afegir els errors 44 *hospitantur* per *hospitentur*; 109 *falsum dicit* (**F** *dicunt*) *vel verum tacit* (**F** *tacent*) *periurius est*, que **F** corregeix en part, davant de *qui scienter falsum dicunt vel verum tacent periuri sunt* –també és possible que sigui ϵ , precedent de **DE**, que acaba per passar-ho tot al singular, quan β tan sols presentava equivocats *periurus est*–; o 89 *vel* en lloc de *quem* anticipant la disjuntiva; així com 334 on els tres manuscrits presenten *que sint*

diversi coloris cum vestibus, que ha de ser una refosa aclaridora del text per part de β , davant d'una formulació potser menys clara de l'original: *que non sint eiusdem coloris*.

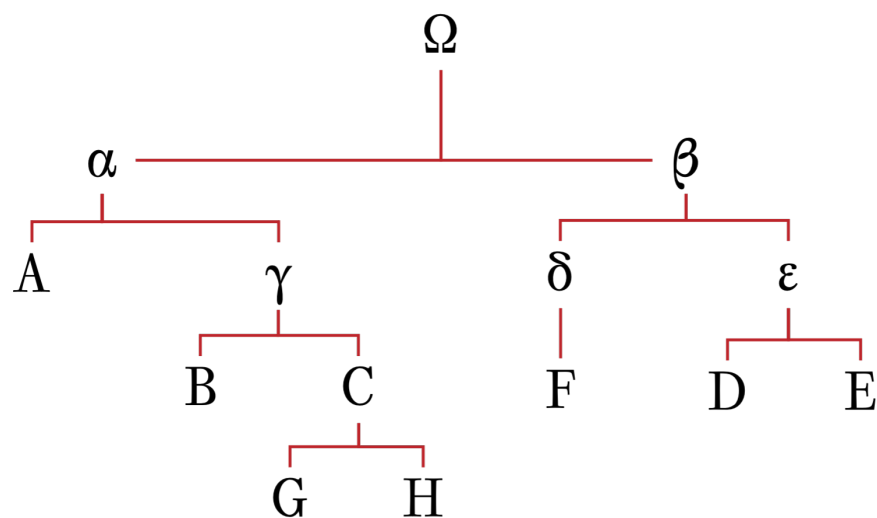
També és possible agrupar ulteriorment els testimonis a l'interior de cadascuna de les dues famílies. Més clar i evident és definir la subfamília que formen **DE** envers **F**, ja que mostren clarament dependre d'un perdut manuscrit ϵ . Per exemple 100 **DE** *debet probare* vs. **ABCF** *probet*; 103 **DE** *add. inchoatam*; 132 **DE** *recognoscens* vs. **ABCF** *cognoscens*; 143 **DE** *non posse nulli* vs. **ABCF** *nulli posse*; 198 **DE** *contra hoc* vs. **ABCF** *contra*.

Més complicat és establir com s'agrupen els altres tres testimonis i si formen una ulterior subfamília γ o no. De fet, trobem que les variants, a primera vista, permeten dos possibilitats diferents. Per un costat podríem pensar que la subfamília γ és formada per **AB**, com mostrarien: 24 **AB** *credit* vs. **CDEF** *credidit*; 95 **AB** *condempnatur* vs. **CDEF** *condempnetur*; 194 **AB** *in aliquo* vs. **CDEF** *aliquo*; 297 **AB** *sint* vs. **CDEF** *fuertint*.

Per l'altra que sigui formada per **BC** com mostrarien: 21 **BC** *om. vel qui*; 139 **BC** *atque* vs. **ADEF** *neque*; 149 **BC** *istis* vs. **ADEF** *istos*; 162 **BC** *principibus secularibus ecclesiasticis et catholicis* vs. **ADEF** *principibus secularibus catholicis*; 179 **BC** *om. meis*; 234 **BC** *sepultus fuisse* vs. **ADEF** *fuisse sepultus*; 343 **BC** *om. totam*; 352 **BC** *om. Ramis Palmarum*; 353 **BC** *III^a feria et Quadragesime* vs. **ADEF** *III^a feria Quadragesime*.

Si tenim en compte que les lliçons que agruparien **AB** són variants, i no pròpiament errors, i que es podrien explicar vàriament com males lectures o desenvolupaments d'abreviatures erronis, pren més força l'agrupament **BC**, atès que les omissions a 21, 179, 343, 352 són més difícils de produir-se de manera independent, i amb tanta freqüència, així com les incomprendions, que també podem veure com errors, a 139, 149, 162 i 353.

A resultes d'aquesta anàlisi es pot dibuixar aquest stemma:

6 Text

S'empra com a base de l'edició el testimoni més antic: ms. A (s. XIII).

Consultationes²⁰ per dominum Petrum, archiepiscopum Terrachonensem, de consilio peritorum circa modum procedendi in negotio inquisitionis heretice pravitatis

Tempore vero precedente,²¹ cum nos Petrus, miseratione divina Terrachonensi²² archiepiscopus, inquisitionem inceptam per bone memorie Berengarium, Barchinonensi²³ episcopum, contra hereticam pravitatem in civitate Barchinone²⁴ de voluntate Capituli, sede vacante, vellemus effectui mancipare, inter iurisperitos qui nobiscum aderant, dubitationes hinc inde varie emergerunt; quare, ut circa²⁵ factum hereseos et inquisitiones de cetero faciendas in Terrachonensi provincia clarius procedatur, collationibus hinc inde factis cum venerabile²⁶ fratre Raymondo de Penaforti, penitentiario domini pape, et aliis viris prudentibus, in processu sententiarum hereticorum, fautorum, suspectorum, relapsorum, et penis eorum, secundum discretionem vobis²⁷ a Domino datam, ita duximus procedendum,²⁸ ut secundum statuta et provisionem Sedis Apostolice contra hereticos, et Sabatatos²⁹ vel alios facilius procedatur. [*f. 193vb*]

[I] ³⁰QUI DICANTUR HERETICI, QUI³¹ SUSPECTI, ET SIC DE SINGULIS

In primis queritur qui dicantur heretici, qui suspecti, qui credentes,³² qui fautores, qui receptatores, qui deffensores, qui relapsi, cum ista genera³³ hominum in canone explicentur. Et videtur quod heretici sint illi³⁴ qui in suo³⁵ errore perdurant, sicut³⁶ Insabbatati,³⁷ qui dicunt aliqua³⁸ causa³⁹ non esse iurandum, et potestatibus ecclesiasticis vel secularibus non esse obediendum, et penam corporalem non esse infligendam aliquo casu, et similia. Credentes vero dictis erroribus similiter heretici sunt dicendi.

20. C consulatio que.

21. F procedente.

22. F Terragoniac.

23. F Barchinonensem.

24. F Barchinoniac.

25. F iuxta.

26. DF venerabili.

27. C nobis; F tibi.

28. D procedendi.

29. F Insabatatos.

30. ABE *incipit*; F QUERITUR QUI.

31. CD et qui.

32. ABC *om.* qui credentes.

33. gila.

34. EF *om.* illi.

35. D videtur heretici qui in suo.

36. F sint.

37. ABDF Insabbati; *els mss. ABD i de vegades F, que sovint corregeix a l'interlínia, presenten la forma reduïda, i es deixen d'anotar els altres casos.*

38. D a quo.

39. E aliquo casu.

Suspectus de heresi potest dici qui audivit predicationem vel lectionem Insabbatorum, vel qui flexit genua orando cum eis, vel qui⁴⁰ dedit osculum⁴¹ cum eis,⁴² vel qui credidit⁴³ ipsos Insabbatos esse bonos homines, vel alia que possent probabiliter suspitionem inducere. Et potest dici suspectus simpliciter qui semel oravit, vel alterum de predictis fecit cum eis. Si vero pluries audivisset⁴⁴ predicationem vel lectionem, vel orasset, vel aliquid aliud de predictis fecisset cum eis⁴⁵, tunc⁴⁶ posset dici vehementer suspectus. Si autem predicta omnia⁴⁷ fecisset, maxime [*f.194ra*] si pluries,⁴⁸ posset dici vehementissime suspectus.⁴⁹ Et ista ideo⁵⁰ dicimus, ut discretus iudex possit purgationem gravare vel moderare,⁵¹ prout magis visum fuerit expedire.

Celatores credimus eos qui viderunt Insabbatos in platea vel⁵² domo vel alio loco, et cognoverunt⁵³ eos Insabbatos et non revelaverunt eos, cum haberent aptitudinem revelandi Ecclesie, vel iusticiario vel aliis⁵⁴ qui possent eos capere et vellent.

Occultatores, qui fecerunt pactum de non revelando hereticos vel Insabbatos vel alias⁵⁵ procuraverunt quod⁵⁶ non revelarentur.

Receptatores, qui scienter⁵⁷ bis vel ter⁵⁸ vel ultra receperunt hereticos vel Insabbatos in sua domo⁵⁹ vel⁶⁰ alio loco suo; receptores qui semel. Receptaculum credimus esse⁶¹ domum vel hospicium in quo⁶² heretici vel Insabbati bis vel pluries convenerunt ad predicationem, collationem vel orationem, vel etiam ubi heretici vel Insabbati pluries hospitentur.⁶³

Deffensores, qui scienter defendunt hereticos⁶⁴ vel Insabbatos facto vel verbo, vel⁶⁵ quocumque ingenio, in terris suis vel etiam alibi, quominus Ecclesia valeat⁶⁶ exercere officium suum⁶⁷ ad extirpandam hereticam⁶⁸ pravitatem.

40. **BC** *om.* vel qui.

41. **E** osculum horis.

42. **A** *om.* vel qui dedit osculum cum eis; **D** *om.* cum eis.

43. **AB** credit.

44. **ABC** audierit.

45. **ABC** *om.* cum eis.

46. **DEF** *om.* tunc.

47. **B** omnia predicta.

48. **D** plures.

49. **C** *om.* Si autem ... suspectus.

50. **F** imo.

51. **DF** moderari.

52. **E** vel in.

53. **D** recognoverunt; **F** cognovit.

54. **DE** alios.

55. **F** vel alios qui.

56. **A** ut; **F** qui.

57. **AD** *om.* scienter.

58. **EF** *om.* vel ter.

59. **D** domo sua.

60. **E** vel in.

61. **A** credimus esse.

62. **D** *om.* quo.

63. **DEF** hospitantur.

64. **E** hereticum.

65. **DE** *om.* vel.

66. **D** valet.

67. **D** officium suum exercere; **E** suum officium exercere.

68. **D** *om.* hereticam.

Fautores, credimus posse dici omnes supradictos, secundum magis et minus, et⁶⁹ etiam qui alias quocumque modo eis dederunt⁷⁰ auxilium, consilium vel favorem. Et omnes fautores credimus posse dici suspectos,⁷¹ ita quod debent⁷² se purgare et abiurare heresim et omnem fautoriam;⁷³ et debent matri⁷⁴ Ecclesie reconciliari.⁷⁵

Relapsos, credimus illos qui, post abiuratum⁷⁶ heresim vel renunciatum,⁷⁷ in pristinam heresis credentiam revertuntur. Eodem modo dicimus [f. 194rb] relapsos in⁷⁸ fautoriam illos qui, post abiuratum heresim vel fautoriam,⁷⁹ bene faciunt hereticis vel celant eos.

Et omnes predictos dicimus excommunicatos anathemate, exceptis suspectis sine fautoria, si forte invenirentur.⁸⁰

[2] SENTENCIA CONTRA FAUTORES⁸¹

Sentencia autem contra fautores formabitur ut infra:⁸²

'Pateat omnibus quod, per⁸³ ea que inventa, probata et acta sunt in inquisitione, liquido nobis constat quod Talis deprehensus est in fautoriam,⁸⁴ denunciamus ipsum excommunicatum et suspectum de heresi; et hoc si non fuerit absolutus, et si⁸⁵ per annum contempserit⁸⁶ satisfacere, subiaceat penis concilii generalis; et si defecerit in purgatione et in excommunicatione per annum steterit,⁸⁷ ut hereticus condempnetur'.⁸⁸

[3] ⁸⁹DE HERETICIS DOGMATIZANTIBUS ET⁹⁰ RELAPSI IN CREDENCIAM QUID SIT AGENDUM

Dubitatio oritur apud quosdam, utrum relapsi in credenciam et heretici dogmatizantes, si⁹¹ post quam fuerint deprehensi voluerint⁹² penitere, relinqui debeant iudicio seculari. Et videtur nobis

-
69. E vel.
 70. EF dederint.
 71. A omnes supradictos suspectos.
 72. D decet.
 73. E fautorem.
 74. F ministri.
 75. B reconciliare *corr.* in reconciliari; C reconsiliare.
 76. D abiurando.
 77. D renunciatum.
 78. E qui.
 79. D *om.* illos qui ... vel fautoriam.
 80. ABC *om.* exceptis ... invenirentur.
 81. A fautorem; DEF *om.*
 82. BC sic; D sic infra.
 83. E *om.* per, F pro.
 84. AC fautoria; B fautorem *corr.* fautoriam.
 85. C *om.* si.
 86. D contempserat; F *om.*
 87. ABC steterit per annum.
 88. F contemnetur.
 89. F QUERITUR DE HERETICIS.
 90. E *om.* et.
 91. D *om.* si.
 92. B noluerint *corr.* voluerint; D noluerunt.

quod non, set⁹³ in quocumque casu tales ad intrusionem sunt⁹⁴ condempnandi.⁹⁵

Item, si multitudo hereticorum credencium⁹⁶ est in causa, et parati sunt abiurare heresim, discretus iudex, secundum magis et minus, iuxta provisionem Apostolice Sedis,⁹⁷ penas canonicas poterit infligere talibus et sic penam intrusionis vitare, vel etiam si multitudo non est⁹⁸ in causa circa credentes, discretus iudex, consideratis circumstanciis, poterit moderari prout viderit expedire, proviso⁹⁹ tamen quod perfecti heretici, vel Insabbatati, vel dogmatizantes eorum errores, vel credentes¹⁰⁰ relapsi [f. 194va] in credenciam post abiuratam heresim vel renunciata¹⁰¹, in perpetuo carcere intrudantur,¹⁰² heresi penitus¹⁰³ abiurata et absolutione habita excommunicationis, ut ibi¹⁰⁴ salvent animas¹⁰⁵ et alios¹⁰⁶ de cetero non corrumpant.

Item, queritur utrum ille qui dedit osculum Insabbatato,¹⁰⁷ quem¹⁰⁸ credebatur¹⁰⁹ vel sciebat Insabbatatum, vel oravit cum eo, vel celavit eum, vel audivit predicationem vel¹¹⁰ lectionem ab eo, et¹¹¹ credit talem esse bonum hominem,¹¹² sit iudicandus credens eius erroribus. Et credimus quod non,¹¹³ set talis condempnetur¹¹⁴ tanquam fautor, occultator, et bene factor et vehementer suspectus, cum¹¹⁵ non posset ignoranciam pretendere; quod arbitrio discreti iudicis duximus relinquendum.¹¹⁶

Item, ante inquisitionem inceptam fuit aliquis confessus sacerdoti suo de heresi vel fautoria,¹¹⁷ et modo vocatur ab inquisitoribus, in casu isto credatur confessori suo, et si inventus fuerit bene confessus per confessionem sacerdotis, licet sacerdos male fecerit quia ipsum non remisit, ille tamen confitens per talem confessionem evitet penam temporalem, nisi inveniatur falsa penitentia, vel relapsus post penitentiam vel publice diffamatus. Si autem allegat manifestam penitentiam vel reconciliationem,¹¹⁸ probet¹¹⁹ per duos testes, si quos vero¹²⁰ constat¹²¹ ante inquisitionem

93. F sunt.

94. AEF sint.

95. D deputandi.

96. DE seu credenciam; F seu credencium.

97. A Sedis Apostolice.

98. D fuerit; E esset.

99. A provisio; D viso; F praeviso.

100. E credens.

101. D renunciata.

102. A recluduntur.

103. F primitus.

104. D om. ibi.

105. A add. in marginem suas.

106. CE om. et.

107. E add. vel heretico.

108. DEF vel.

109. D credat.

110. D collacionem vel.

111. BE vel.

112. E hominem bonum.

113. D om. non.

114. AB condempnatur.

115. CDE quod.

116. D delinquendi; E delinquendum; B *alia posterioris manus in marginem inferiorem*: "In hic abiuratione exprimuntur certi articuli valdensium" ..

117. D fautorie.

118. A om. vel publice ... manifestam penitentiam.

119. DE debet probare.

120. D si quando.

121. A constet.

inchoatam¹²² de his fuisse confessos, debent publice abiurare heresim et aliam sollempnitatem facere, nisi ita sit secretum factum, quod non habeat contra se¹²³ famam vel testes, et tamen¹²⁴ in utroque¹²⁵ casu sunt ab omni pena temporali immunes.

Quia vero aliqui vocati¹²⁶ ab inquisitoribus degerant tempore sue de[*f. 194vb*]positionis et postea, ad instantiam inquisitorum vel metu probationum, discooperiunt veritatem, set dicunt quod hoc tacuerunt propter verecundiam vel timorem, tales credimus periuros,¹²⁷ quia qui scienter falsum dicunt vel verum tacent periuri sunt,¹²⁸ et ideo¹²⁹ penitentia canonica est gravior¹³⁰ imponenda.

Item, quia in inquisitione generali heretici vel relapsi interdum ad cautelam Ecclesie iuris sollempnitatibus reservatis secreto absolvuntur, qualiter sententia sit formanda dubitatur. Et dicimus quod, cum iam non sit hereticus, sic formetur:

[4] FORMA SENTENTIE¹³¹

'Pateat omnibus quod, per ea que in inquisitione inventa, probata et¹³² acta sunt, liquido constat nobis¹³³ quod Talis,¹³⁴ deprehensus in heresim¹³⁵ et postmodum reversus ad Ecclesie unitatem,¹³⁶ agentes misericorditer cum eodem,¹³⁷ ipsum ad perpetuum carcerem condempnamus secundum¹³⁸ canonica instituta'.

Si vero nondum est absolutus,¹³⁹ sic formetur:

[5] ALIA FORMA¹⁴⁰

'Pateat omnibus et cetera, quod Talis est deprehensus¹⁴¹ in heresim et vult reverti ad Ecclesie unitatem, agentes misericorditer cum eodem, et cetera'.

Si vero non¹⁴² vult¹⁴³ penitere, set in errore perdurat,¹⁴⁴ presente iudice seculari, sententia sic formetur:

122. **DE** *add.* inchoatam.

123. **BC** *om.* contra se.

124. **A** ideo.

125. **F** invitoque.

126. **D** *add.* antequam.

127. **ABC** *om.* periuros.

128. **DEF** falsum dicit (**F** dicunt) vel verum tacit (**F** tacent) periurius est; **C** *om.* dicunt ... tacent periurius est.

129. **F** imo.

130. **A** *om.* est; **C** *om.* Gravior; **F** *om.* canonica est.

131. **DEF** *om.*

132. **B** *om.* et.

133. **E** nobis constat.

134. **E** *add.* est.

135. **DF** fuit in heresim; **E** *om.* heresim.

136. **F** veritatem.

137. **CE** ipso.

138. **D** *om.* secundum.

139. **E** Si vero non vult penitere, sed in errore perdurat preut (*sic*) iudice seculari.

140. **DEF** *om.*

141. **D** reprehensus.

142. **A** *vero* *add.* in marginem non; **F** *om.*

143. **D** *om.* ad Ecclesie... non vult.

144. **F** periurat.

[6] ALIA FORMA¹⁴⁵

'Pateat omnibus quod, per ea que in inquisitione¹⁴⁶ inventa, probata et acta sunt, liquido nobis constat quod Talis est deprehensus in heresim per Ecclesiam condemnatam, ipsum tanquam hereticum condemnamus'.

Hereticus vero penitens post absolutionem, heresim taliter abiurabit ut inferius continetur publice et cetera¹⁴⁷ coram multis in posse¹⁴⁸ episcopi diocesani:

[7] ¹⁴⁹DE FORMA ABIURATIONIS¹⁵⁰

[f. 195ra] 'Ego Talis, cognoscens¹⁵¹ veram, catholicam et apostolicam fidem, abiuro, et abiurando detestor omnem heresim, precipue sectam Valdensium,¹⁵² et¹⁵³ Insabbatatorum sive Pauperorum¹⁵⁴ de Lugduno, in quam,¹⁵⁵ peccatis meis¹⁵⁶ exigentibus, incidi; que astruere conatur¹⁵⁷ non esse obediendum Romane Ecclesie, vel prelati ei subiectis, neque¹⁵⁸ principibus secularibus, claves Ecclesie condemnando,¹⁵⁹ et asserendo orationes vel elemosinas non posse prodesse mortuis, vel remissiones sive indulgencias,¹⁶⁰ que fiunt a domino papa vel ab¹⁶¹ aliis prelati, nulli posse¹⁶² prodesse; astruit etiam¹⁶³ in nullo casu pro quacumque necessitate vel utilitate esse iurandum.

Item, astruit quod pro iusticia infligi pena non debeat corporalis.

Item, quod in sacramento altaris, panis et vinum post quam consecratum est, non efficitur corpus et sanguis Christi si sacerdos sit peccator; et quemlibet¹⁶⁴ reputant peccatorem, nisi sit de secta eorum.¹⁶⁵

Item, quod consecratio corporis et sanguinis Christi potest fieri a quolibet iusto, licet laico, dumtamen sit de secta eorum,¹⁶⁶ quamvis non sit presbiter ab episcopo catholico¹⁶⁷ ordinatus.

Istos¹⁶⁸ et omnes alios eorum errores abiuro, detestor et condempno.¹⁶⁹

145. **DF** *om.*

146. **F** inquisitorem.

147. **DF** *eciam.*

148. **B** *alia manu add.* presencia.

149. **F** QUERITUR DE FORMA

150. **D** *om.*

151. **DE** recognoscens.

152. **B** *alia posterioris manus in marginem exteriorem:* "heretici relinuntur iudici temporali comburendi".

153. **AF** *om.* et.

154. **ABF** Pauperum.

155. **F** qua.

156. **DE** *om.* meis; **F** *add.*

157. **D** contra.

158. **BC** atque; **F** nec.

159. **A** contempnendo.

160. **D** indulgenciis.

161. **D** papa sive aliis.

162. **A** *om.* posse; **DE** non posse nulli.

163. **F** et.

164. **F** et quod licet.

165. **DF** ipsorum.

166. **D** ipsorum.

167. **C** a catholico episcopo.

168. **BC** istis.

169. **E** dempno.

Consencio autem sancte¹⁷⁰ Romane Ecclesie et Apostolice Sedi, et ore et¹⁷¹ corde profiteor me eandem fidem tenere¹⁷² et observare in premissis articulis et¹⁷³ in aliis omnibus quam beatissimus papa¹⁷⁴ Gregorius vel qui preest¹⁷⁵ Romane Ecclesie et apostolice¹⁷⁶ atque catholice Ecclesie tenent, predicant publice et affirmant, et quam¹⁷⁷ vos, domine archiepiscopo,¹⁷⁸ et alii prelati michi traditis et affirmatis. Et specialiter super hiis¹⁷⁹ [*f. 195r/b*] credo et sencio¹⁸⁰ obediendum esse domino pape Romane Ecclesie et aliis eorum prelati et principibus secularibus¹⁸¹ catholicis; et potestatem clavium ligandi scilicet¹⁸² et solvendi beato Petro apostolo, ceterisque apostolis et per eos universis prelati Ecclesie¹⁸³ catholice, a Domino datam; affirmo indulgentias et remissiones eorum, elemosinas etiam¹⁸⁴ et orationes vivis¹⁸⁵ et mortuis¹⁸⁶ prodesse firmiter¹⁸⁷ credo.

Item, pro¹⁸⁸ necessitate et utilitate iurandum esse sine peccato; et pro iusticia penam corporalem debere¹⁸⁹ infligi, credo firmiter et contestor.

Confiteor etiam sacramentum corporis et sanguinis¹⁹⁰ Christi a nullo fieri posse nisi a presbitero ab episcopo catholico ordinato,¹⁹¹ qui domino pape et sancte Romane Ecclesie sit obediens. Et si talis presbiter¹⁹² sit peccator, licet peccet, quia ad¹⁹³ sacramentum accedit, credo tamen firmiter et confiteor¹⁹⁴ quod verum sit sacramentum, et quod panis et vinum post consecrationem talis presbiteri verum corpus et verus sanguis Christi¹⁹⁵ efficitur.

Unde iuratus dico, per Deum omnipotentem et¹⁹⁶ hec sancta quatuor¹⁹⁷ Evangelia que in manibus meis¹⁹⁸ teneo, et sub obligatione anathematis promitto vobis, domine¹⁹⁹ Petro, Dei gratia archiepiscopo Terraconensi, et Bernardo de Villagranada, archidiacono, et toti²⁰⁰ capitulo

170. **E** *om.* sancte.

171. **E** *om.* et.

172. **A** tenere fidem.

173. **D** *om.* et.

174. **ABC** *om.* papa.

175. **F** pater est.

176. **F** et alii proelati sanctae romanae et apostolicae.

177. **ABC** quam michi; **F** quia.

178. **D** archiepiscopus; **F** archiepiscopo.

179. **F** his.

180. **C** assentio.

181. **C** secularibus ecclesiasticis et; **D** secularibus.

182. **F** *om.* scilicet.

183. **D** *om.* Ecclesie.

184. **A** *om.* etiam.

185. **E** in vivis.

186. **A** defunctis.

187. **D** firmiter prodesse.

188. **A** *om.* pro.

189. **ABC** posse debere.

190. **C** *om.* et sanguinis.

191. **DE** presbitero catholico ab episcopo ordinato; **F** episcopo ordinato catholico.

192. **D** prespiteris.

193. **DE** ad tantum; **F** quod ad tantum.

194. **DEF** confiteor firmiter.

195. **ACDF** *om.* Christi.

196. **F** ad.

197. **C** *add.* Dei; **E** quatuor sancta.

198. **BC** *om.* meis.

199. **A** tanto domino; **F** domino.

200. **F** toto.

Barchinone, vacante Sede, et²⁰¹ per vos apostolorum principi atque eius vicario pape Gregorio beatissimo²⁰² et successoribus eius, quod nunquam, quorumlibet suasionis vel quocumque alio modo,²⁰³ aliter credam vel teneam²⁰⁴ nisi secundum quod vos et Romana sancta Ecclesia²⁰⁵ docet et tenet²⁰⁶ et²⁰⁷ ego superius protestatus sum.

Iuro etiam quod cum²⁰⁸ Valdensibus, Pauperibus de Lugduno, Insabbatis,²⁰⁹ vel²¹⁰ hereticis²¹¹ cuiuscumque generis sint, consorcium, [*f. 195va*] familiaritatem vel participationem aliquam non habeo, nec in recipiendo, occultando, favendo,²¹² bene faciendo, vel aliquo²¹³ casu prestabo eis auxilium, consilium²¹⁴ et favorem. Et si aliquem vel aliquos de predictis, vel de²¹⁵ eorum fautoribus, alicubi scivero vel intellexero, revelabo eum quam cito habuero oportunitatem episcopo, vel prelato, vel iudici vel rectori illius loci,²¹⁶ catholicis tamen et fidem sancte Romane Ecclesie observantibus. Quod, si contra²¹⁷ fecero, quod absit a me, et predicta et²¹⁸ singula non servavero, subiaceam²¹⁹ canonicè severitati,²²⁰ et periurii reatum incurrens²²¹ eterne dampnationi obligatus inveniar,²²² et cum actore²²³ heresis habeam in futuro seculo portionem[?].

[8] ²²⁴DE FORMA PURGATIONIS

Suspectus purgabit se publice²²⁵ in posse dyocesani,²²⁶ [*f. 195vb*] in hunc modum prout inferius continetur:

'Ego Talis iuro, per Deum omnipotentem et per hec sancta quatuor Evangelia²²⁷ que in manibus meis teneo, coram vobis, domine²²⁸ Petro, Dei gratia Terraconensis archiepiscopo,²²⁹ et coram aliis

201. **D** *om.* et.

202. **C** Gregorio pape beatissimo; **D** vicario vesso (?) papa Gregorio; **E** pape Gregorio *om.* beatissimo.

203. **D** *om.* modo.

204. **ABC** *om.* vel teneam.

205. **A** *om.* sancta; **DF** sancta Romana Ecclesia.

206. **D** tenet et docet.

207. **E** ut.

208. **B** *add.* relapsi.

209. **DE** Insabbatis, Valdensium, Pauperibus de Lugduno.

210. **F** ut de.

211. **D** *add.* protestatus sum.

212. **D** *om.* vel participationem ... favendo.

213. **AB** in aliquo.

214. **A** consilium, auxilium.

215. **D** *om.* de.

216. **A** loci illius; **B** *om.* loci.

217. **DE** contra hoc.

218. **A** *om.* et.

219. **E** subiaceo.

220. **F** se veritati.

221. **E** incurrente.

222. **D** inveniat.

223. **A** ~~actore~~ *add. in marginem* anathemate (?); **F** actores.

224. **F** QUERITUR DE FORMA.

225. **C** publice purgabit se.

226. **F** diocesis.

227. **ABC** hec per sancta Evangelia.

228. **F** domino.

229. **F** archiepiscopo.

vobis assistentibus, quod²³⁰ non sum²³¹ vel fui Insabbatatus vel Valdensis vel Pauper²³² de Lugduno²³³ neque hereticus in²³⁴ aliqua secta heresis dampnata per Ecclesiam Romanam, nec credo nec²³⁵ credidi eorum erroribus,²³⁶ nec credam aliquo tempore vite mee, immo profiteor et protestor me credere et semper in posterum crediturum fidem catholicam quam sancta Romana et apostolica Ecclesia publice tenet,²³⁷ docet et predicat, et vos, domine archiepiscopo,²³⁸ et ceteri prelati sancte universalis Ecclesie tenetis, predicatis²³⁹ publice et docetis'.

[9] QUALITER PURGATORES²⁴⁰ IURARE DEBEANT²⁴¹

Compurgatores iurabunt in hunc modum:

'Ego Talis iuro, per Deum, et hec sancta IIII^{or} Evangelia que in manibus meis teneo, me firmiter credere quod Talis non fuit nec est²⁴² Insabbatatus, Valdensis, vel Pauperum²⁴³ de Lugduno, neque²⁴⁴ hereticus vel²⁴⁵ credens eorum erroribus; et credo firmiter eum in hoc verum iurasse'.²⁴⁶

Videat tamen iudex quia, ex quo certum numerum compurgatorum²⁴⁷ duxerit alicui iniungendum, non est honestum quod²⁴⁸ postea mutet, ut sic Lateranensi concilio²⁴⁹ non illudatur.

[10] ²⁵⁰DE HERETICIS ET²⁵¹ INSABBATATIS IN CYMITERO SEPULTIS QUID²⁵² SIT AGENDUM

Item, si in inquisitione inveniatur aliquis hereticus vel Insabbatatus vel credens fuisse sepultus²⁵³ in cymiterio, ossa eius extumulentur²⁵⁴ et comburantur, si possunt²⁵⁵ discerni.

230. F quia.

231. E sim.

232. D Pauperorum.

233. ABC Insabbatatis vel Valdensium vel Pauperum de Lugduno.

234. F de.

235. ABC vel.

236. D om. erroribus.

237. A apostolica Ecclesia tenet; B apostolica tenet Ecclesia publice; C publice tenet Ecclesia.

238. F corr. domini archiepiscopi.

239. E et predicatis.

240. DF compurgatores.

241. CD debent.

242. A om. nec est.

243. EF Pauper.

244. DE nec.

245. A om. vel.

246. A hoc iurasse verum.

247. D purgatorium.

248. F quia.

249. A concilium; D sic littera mense consilium.

250. F QUERITUR DE.

251. E om. Et.

252. D om. quid.

253. BC sepultus fuisse.

254. A intumuletur corr. extumuletur; BC intumulentur.

255. E possent; F possint.

Item, si aliqui, incepta inquisitione, postquam constiterit inquisitoribus de fautoria ipsorum²⁵⁶ per confessionem²⁵⁷ vel testes, viam universe carnis ingressi sunt,²⁵⁸ qui, si viverint,²⁵⁹ essent condemnandi²⁶⁰ de fautoria, si secrete²⁶¹ vel publice fuerint absoluti in eadem inquisitione, tales divino iudicio relinquuntur.²⁶²

Item, quia in²⁶³ inquisitione generali multi inveniuntur decessisse in fautoria, credimus, cum fautoria sit sequela et accessorium heresis, quod tales extumulentur, si ossa eorum discerni possint;²⁶⁴ non tamen comburentur,²⁶⁵ quia tales excommunicati decesserunt, nisi forte probetur absolutio, vel²⁶⁶ quod²⁶⁷ signa penitentiae precessissent²⁶⁸ secundum canonica instituta.²⁶⁹ Si vero fautores aliqui, post abiuratum seu renunciatum fautoriam, in aliquam speciem fautorie²⁷⁰ relapsi inveniuntur, quia vulnus iteratum tardius sanatur,²⁷¹ gravius²⁷² [*f. 196ra*] iuxta discreti iudicis arbitrium puniantur.²⁷³

[II] QUALITER SACERDOS DEBET INQUIRERE IN CONFESSIONE²⁷⁴ DE FACTO HERESIS²⁷⁵

Item, iniungatur²⁷⁶ sacerdotibus quod²⁷⁷ in penitentibus diligenter inquirent de hereticis et Insabbatis, credentibus²⁷⁸ et fautoribus eorundem,²⁷⁹ et siquid invenerint, fideliter conscribant, et mox cum illo vel cum illis²⁸⁰ qui hoc confessi fuerint, episcopo vel eius vicario quod²⁸¹ super hoc invenerint manifestent; si vero confessus noluerit consentire quod dictum eius reveletur episcopo vel eius vicario, ipse sacerdos nichilominus requirat consilium, non specificando personam, a peritis²⁸² et Deum timentibus qualiter sit ulterius procedendum.

256. DE eorum.

257. D confessionem eorum.

258. F sed.

259. F viverent.

260. D dempnati.

261. ABF secreto.

262. F relinquuntur.

263. D om. in.

264. AB possunt discerni.

265. F comburantur.

266. DE om. vel.

267. F quia.

268. F processissent.

269. E institissent.

270. D om. abiuratum seu ... speciem fautorie.

271. B sanantur.

272. DEF et gravius aliis et iuxta.

273. A puniantur; F puniatur.

274. F CONFESSIONIBUS.

275. E de confessione in facto heresis.

276. A iniungitur.

277. F quia.

278. DE et credentibus

279. F credentibus eorundemque fautoribus.

280. DEF illis pariter.

281. A qui.

282. B consilium a peritis, non specificando personam, a peritis; C consilium a peritis; D om. consilium.

Item, aliquis Insabbatatus dicit catholicis predicando, exortando vel conferendo, aliqua verba bona²⁸³ que nullum continent²⁸⁴ errorem, vel saltim,²⁸⁵ explicitum, verbi gratia, 'nolite mentiri neque iurare neque²⁸⁶ fornicari'; et 'reddite cuilibet²⁸⁷ quod suum est'; 'eatis ad ecclesiam, solvite decimas et iura sua clericis', et similia, audientes, aut scientes vel credentes istum hereticum et²⁸⁸ Insabbatatum, credunt illum esse²⁸⁹ bonum hominem²⁹⁰ propter bona verba que audiunt ab eo; credunt²⁹¹ etiam sectam talium esse bonam, et quod homines possunt salvari²⁹² in secta illa. Dubitatur utrum²⁹³ propter hoc possint²⁹⁴ tanquam Insabbatati vel credentes eorum erroribus condempnari, presertim si sciunt vel credunt quod Ecclesia persequatur Insabbatatos tanquam hereticos, et nisi convertantur relinqui²⁹⁵ seculari iudici²⁹⁶ comburendos. Et visum est super hoc sapientibus,²⁹⁷ habito diligenti consilio et tractatu, quod tales vehementissime debent haberi suspecti quod sint credentes²⁹⁸ Insabbatatorum erroribus, et propter hoc purgatio est eis cum²⁹⁹ multis compurgatoribus³⁰⁰ [*f. 196rb*] indicenda iuxta qualitatem³⁰¹ persone; nec³⁰² tamen propter hoc³⁰³ iudicandus³⁰⁴ Insabbatatus vel credens, nisi adeo litteratus sit³⁰⁵ et discretus, quod nullatenus per simplicitatem et³⁰⁶ ignoranciam valeat excusari, quod videtur arbitrio discreti iudicis relinquendum. Secus tamen videtur in illo qui dicit vel credit³⁰⁷ Petrum Iohannis vel alios Insabbatatos iam ab Ecclesia condempnatos tanquam hereticos vel etiam propter hoc iam per iusticiam secularem combustos fuisse, bonos homines et salvos et alios quoslibet salvari posse in illa³⁰⁸ secta vel fide in quam³⁰⁹ vel pro qua illi condempnati vel combusti fuerunt; tales³¹⁰ enim non indicantur posse aliquatenus excusari dum tamen³¹¹ sint adulti et rationis capaces.

283. **A** *om.* bona.

284. **D** continere.

285. **ADE** *om.* vel; **AF** saltem.

286. **F** nec.

287. **F** civilibus.

288. **F** homine esse.

289. **A** esse illum.

290. **E** hominem bonum.

291. **A** audiunt; credunt.

292. **C** possint; **B** *om.* salvari.

293. **E** utrum prout.

294. **E** *om.* possint.

295. **D** et relinquerit; **BE** relinquuntur.

296. **A** iudicio.

297. **F** sapientis.

298. **E** credens.

299. **F** *om.* eis cum.

300. **D** purgatoribus.

301. **F** quantitatem.

302. **F** non.

303. **D** hoc propter hoc.

304. **A** *add.* est.

305. **D** *om.* sit.

306. **DF** vel.

307. **C** qui credit vel dicit.

308. **D** alia.

309. **ABF** qua.

310. **B** talens.

311. **C** tamen; **E** dum non.

[12] PURGATIO ET ABIURATIO FAUTORIE³¹²

Fautores autem omnes sunt suspecti secundum magis et minus, ut³¹³ superius dictum est; et ideo debent se publice³¹⁴ purgare et abiurare heresim secundum numerum compurgatorum. Forma autem purgationis et abiurationis³¹⁵ fautorum erit consimilis forme hereticorum, ut superius scripta est. Illud tamen non est obmitendum quod³¹⁶ qui ante inquisitionem fuerint³¹⁷ confessi et absoluti in secreto,³¹⁸ reconcilientur in secreto coram aliquibus testibus et abiurent; et nomina ipsorum et testium³¹⁹ retineantur in actis, nisi factum ipsorum³²⁰ esset³²¹ manifestum per famam vel testes, et tunc publice³²² abiurent et³²³ reconcilientur. In utroque tamen casu immunes sunt³²⁴ ab omni pena. Sollemnis autem penitentia iniungatur³²⁵ omnibus fautoribus et credentibus secundum magis et minus, prout inferius distinguemus.

[13] FORME PENITENTIARUM

Heretici perseverantes in errore reliquantur iudicio [*f. 196va*] seculari.

Perfecti vero heretici et dogmatizantes relapsi³²⁶ in credenciam, absolutione habita et abiuratione facta,³²⁷ in perpetuo carcere detrudantur.³²⁸

Credentes autem hereticorum erroribus sollempnem faciant penitentiam, scilicet hoc modo,³²⁹ quod in festo Omnium Sanctorum proximo venturo,³³⁰ et in prima dominica Adventus, et³³¹ in die Natalis Domini, Circumcisionis, Epiphanie, Sancte Marie february, Sancte Eulalie, Sancte Marie marcii, et per omnes dies dominicos XL^c sint³³² processionibus ad Sedem,³³³ et ibi³³⁴ discalciati, in bracis et³³⁵ camisia, preter quam in die Sancte Marie february et Ramis Palmarum, et³³⁶ tunc reconcilientur in ecclesia³³⁷ Sancte Marie de Mari, in processionibus publice³³⁸ disciplinati per

312. F *om.*

313. CD secundum quod; F sicut.

314. AE publice se; F *om.*

315. B et abiurationis et abiurationis.

316. F quia.

317. AB sint.

318. A *om.* in secreto.

319. CE *om.* et.

320. D eorumdem.

321. D *om.* esset.

322. D famam et testes tunc publice.

323. D *om.* et.

324. D sit.

325. D sollempnis iniungatur penitentia.

326. DF et relapsi.

327. A *om.* abiuratione facta.

328. A retrudantur; EF intrudantur.

329. EF hoc scilicet modo.

330. D futuro.

331. ADF *om.* et.

332. D sint in.

333. B ad Sedem.

334. D *om.* ibi.

335. A in.

336. F *om.* et; E ut

337. D casa.

338. B nunc reconcilientur in ecclesia Sancte Marie de Mari, in processionibus publice.

episcopum vel sacerdotem reconcilientur Ecclesie. Et in³³⁹ quarta feria³⁴⁰ in capite ieiunii veniant similiter³⁴¹ ad Sedem, et sint³⁴² eodem modo et secundum formam iuris discalciati, in braciis³⁴³ et³⁴⁴ camisia, expellantur ab ecclesia et sint extra ecclesiam per totam Quadragesimam, set tamen ad fores ecclesie; et³⁴⁵ quod ibi audiant officium;³⁴⁶ et in die Cene Domini sint discalciati et in braciis et camisia ante fores Sedis, et³⁴⁷ tunc secundum canonica instituta publice reconcilientur Ecclesie; et hanc³⁴⁸ penitentiam de quarta feria et de stando extra³⁴⁹ ecclesiam per totam Quadragesimam et die³⁵⁰ Cene faciant, quamdiu vixerint,³⁵¹ quolibet anno; set in diebus dominicis Quadragesime, facta reconciliatione, exeant ecclesiam, et stent ad fores usque ad³⁵² diem Cene;³⁵³ et portent duas cruces perpetuo ante pectus que non sint eiusdem coloris,³⁵⁴ et portent taliter ut³⁵⁵ videri³⁵⁶ possint [f. 196vb] sollempniter penitentes, ita tamen quod non abstineant ab introitu ecclesie in Quadragesima ultra X annos.

Penitentia illorum qui relapsi sunt in fautoriam, similiter erit sollempnis, ut de credentibus proximo dictum est, in diebus omnibus supradictis, hoc excepto quod cruces portare et penitentiam die³⁵⁷ mercurii Cinerum³⁵⁸ et Sancto die Iovis, faciant simili modo³⁵⁹ per decennium.

Penitentia illorum qui non sunt relapsi in fautoriam, set³⁶⁰ sunt fautores et vehementissime suspecti, erit eodem modo sollempnis in festo Omnium Sanctorum, Natalis Domini, Epiphanie, Sancte Marie februarii et per omnes dies dominicos³⁶¹ Quadragesime; et aliam penitentiam III^{te} ferie³⁶² Quadragesime et de stando extra ecclesiam per totam³⁶³ Quadragesimam, et de reconciliatione in³⁶⁴ die Cene, ut supra dictum est, faciant isti³⁶⁵ per septennium.

Penitentia illorum qui sunt fautores et vehementer suspecti, erit sollempnis eodem modo in festo Omnium Sanctorum, Natalis Domini, Sancte Marie februarii, Ramis³⁶⁶ Palmarum; et aliam

339. F Item in.

340. D februarii.

341. F venient simul.

342. A om. sint.

343. D in brachiis, braccis.

344. A in.

345. D om. et.

346. A om. officium; D in officum.

347. ACF om. et.

348. DE hanc tamen.

349. E om. extra.

350. B in; C de.

351. F vixerit.

352. B in.

353. D om. faciant, quamdiu ... ad diem Cene.

354. DEF que sint diversi coloris cum vestibus; B eidem; ABC coloris ~~questio~~.

355. D quod.

356. A iudei *corr.* videri.

357. D diei et.

358. E diei mercurii Cineris.

359. D similiter; E solum.

360. AC si.

361. ABC om. Dominicos.

362. EF de quarta feria.

363. BC om. Totam.

364. D om. in.

365. AC isti faciant.

366. B Ramis Ramis.

penitentiam³⁶⁷ IIII^{te} ferie³⁶⁸ Quadragesime, et de stando extra ecclesiam per totam Quadragesimam et de reconciliacione in die Cene, ut supra dictum est, faciant³⁶⁹ per quinquennium.

Penitencia illorum³⁷⁰ qui sunt³⁷¹ fautores erit sollempnis eodem modo in festo Omnium Sanctorum, Sancte Marie februarii, Ramis Palmarum;³⁷² et aliam penitentiam de IIII^{ta} feria Quadragesime³⁷³ et de stando extra ecclesiam per totam Quadragesimam, et de reconciliacione in die Cene, faciant³⁷⁴ per triennium.

Intelligatur tamen quod mulieres vestite veniant et disciplinentur.³⁷⁵

Hanc autem penitentiam faciant omnes predicti³⁷⁶ in festivitibus et diebus preordinatis in civitate ista et non alibi usque ad festum Pasche,³⁷⁷ illi scilicet qui sunt cives; forenses³⁷⁸ faciant eam³⁷⁹ in parochiis suis et non alibi, preter quam in IIII^{ta} feria in capite ieiunii³⁸⁰ et in die Cene Domini, in quibus veniant omnes³⁸¹ ad Sedem Barchinone.³⁸² In sequentibus vero temporibus quadragesimalibus decennalem penitentiam, septemnalem, quinquennalem [*f. 197ra*] et triennalem quam debent facere in quarta feria in introitu XL et in die Cene Domini, secundum diversitatem culparum, ut iam diffinitum³⁸³ est, faciant omnes, tam cives quam forenses, in Sede civitatis Barchinone³⁸⁴ et non alibi, nisi ex iusta et rationabili causa, et de speciali licencia³⁸⁵ episcopi Barchinone vel illius qui locum suum tenuerit, si absentes fuerint,³⁸⁶ et tunc in locis ad que de licencia episcopi³⁸⁷ iverant³⁸⁸ faciant coram episcopo illius loci vel locum³⁸⁹ eius tenente eandem penitentiam, portantes³⁹⁰ litteras episcopi³⁹¹ vel illius qui locum suum tenuerit,³⁹² continententes penitentiam quam facere debent; et reportent tunc illi qui penitentiam fecerint litteras³⁹³ episcopi illius loci³⁹⁴ ad episcopum Barchinone³⁹⁵ de peracta penitentia testimonium continententes. Quod si forte, casu fortuito, sine fraude tamen et dolo, in illis duobus diebus non possent³⁹⁶ ad cathedralem

367. **D** *om.* et aliam penitentiam.

368. **E** de IIII^{te} ferie.

369. **B** faciant ut supra dictum est.

370. **D** omnium illorum; **E** omnium eorum.

371. **BCF** fuerint.

372. **BC** *om.* Ramis Palmarum.

373. **BC** et Quadragesime.

374. **DE** *om.* faciant.

375. **D** ad disciplinari.

376. **D** supradicti.

377. **D** usque ad Pasca.

378. **D** *add.* autem.

379. **B** *om.* eam.

380. **DF** in capite XLe.

381. **ABC** omnes veniant.

382. **B** Barchinone.

383. **C** distinctum.

384. **B** Barchinone.

385. **D** licencia speciali.

386. **DE** absens fuerit.

387. **F** de episcopi licentia.

388. **B** inierint; **F** iverint.

389. **A** ut / et \ locum.

390. **E** *om.* portantes.

391. **D** *om.* iverant faciant ... litteras episcopi.

392. tenuerat.

393. **F** ut terras.

394. **A** *om.* loci.

395. **DEF** ad Barchinonensis (**F** Barchilonensem) episcopum.

396. **D** posset.

ecclesiam pervenire, cum redierint in duabus festivitibus sollempnibus assignatis eis iuxta arbitrium episcopi ut³⁹⁷ publice disciplinentur apud Sedem Barchinone, secundum formam illorum duorum dierum.³⁹⁸

7 Traducció

Consultes fetes pel senyor pere, arquebisbe de Tarragona, amb el consell d'experts, sobre la manera d'actuar en l'afet de la investigació de la pravitat herètica

En temps precedent, com nós, Pere, per la misericòrdia divina arquebisbe de Tarragona, per voluntat del Capítol, estant vacant la Seu, volguéssim portar a efecte la investigació iniciada per Berenguer, bisbe de Barcelona de bona memòria, contra la pravitat herètica a la ciutat de Barcelona, entre els juristes que es reunien amb nosaltres sorgiren en relació a això diversos dubtes; per tant, a fi que es procedeixi més clarament a la província de Tarragona pel que fa al fet de l'heretgia i a les investigacions que s'hagin de fer més endavant, havent tingut des d'aleshores converses en relació a això amb el venerable fra Ramon de Penyafort, penitencier del senyor papa, i amb altres homes prudents, en el procés de les sentències dels heretges, factors, sospitosos i relapses i en llurs penes vàrem deduir, segons el discerniment que us ha donat el Senyor, que s'havia de procedir de la següent manera a fi que, de conformitat amb els estatuts i la provisió de la Seu Apostòlica, es procedeixi més fàcilment contra els heretges i els sabatats o altres.

[I] QUINES PERSONES SÓN DITES HERETGES, QUINES SOSPILOSES, I AIXÍ DE CADA UNA D'ELLES

En primer lloc, hom es pregunta qui pot ser dit heretge, qui sospitós, qui creient, qui factor, qui encobridor, qui defensor, qui relapse, atès que aquestes classes de persones es determinen en el cànon. I es veu que són heretges aquells que persisteixen en el seu error, com els ensabatats, els quals diuen que no s'ha de jurar per cap causa, i que no s'ha d'obeir als poders eclesiàstics o seculars, i que no s'ha d'infligir una pena corporal en cap cas, i coses similars. Tanmateix, els creients en aquests errors han de ser dits igualment heretges.

Pot ser dit sospitós d'heretgia qui ha escoltat la prèdica o la lliçó dels ensabatats, o qui s'ha agenollat pregant amb ells, o qui s'ha besat amb ells o qui ha cregut que els ensabatats són bons homes o ha fet altres coses que probablement podrien induir a sospita. I pot ser dit merament sospitós qui ha pregat una vegada amb ells o ha fet amb ells alguna de les coses esmentades. Però si hagués escoltat la prèdica o la lliçó o hagués pregat o hagués fet alguna altra de les coses esmentades diverses vegades, aleshores podria ser dit vehementment sospitós. Tanmateix, si hagués fet totes les coses esmentades, sobretot si les hagués fet diverses vegades, podria ser dit vehementíssimament sospitós. I per tant, diem aquestes coses a fi que un jutge discret pugui agreujar o moderar la purgació, segons millor li sembli que convé.

Considerem amagadors (*celatores*) els qui han vist ensabatats a la plaça o a casa o en un altre lloc, han sabut que eren ensabatats i no els han denunciat tenint l'oportunitat de denunciar-los a l'Església o al justicier o a altres que podrien i voldrien capturar-los.

397. BC et; F om.

398. E Explicit hoc totum pro Christo da michi potum.

Considerem ocultadors (*occultatores*) els qui han fet un pacte de no denunciar els heretges o els ensabatats o altrament han procurat que no siguin denunciats.

Encobridors (*receptatores*) els qui, conscientment, dues, tres o més vegades han rebut els heretges o els ensabatats a casa seva o en un altre lloc seu. Receptors (*receptores*) els que ho han fet només una vegada. Considerem que el refugi (*receptaculum*) és la casa o l'hostal on els heretges o els ensabatats s'han aplegat dues o més vegades per predicar, per conversar o per pregar o, també, on els heretges o els ensabatats s'hostatgen diverses vegades.

Defensors els qui conscientment defensen els heretges o els ensabatats, de fet o de paraula o amb qualsevol enginy, a les seves terres o també en un altre lloc, per tal que l'Església no pugui exercir el seu deure d'extirpar la pravitat herètica.

Considerem que poden ser dits fautors tots els abans esmentats, en major o menor grau, i també els qui de qualsevol forma els han donat auxili, consell o suport. I considerem que tots els fautors poden ser dits sospitosos, de manera que han de purgar-se i han d'abjurar l'heretgia i tota fautoria, i han de ser reconciliats amb la mare Església.

Considerem relapses aquells qui, després d'haver abjurat i renunciat a l'heretgia, retornen a la prístina creença de l'heretgia. D'igual manera diem que són relapses en la fautoria els qui després d'haver abjurat l'heretgia o la fautoria, fan el bé als heretges o els amaguen.

I a tots els esmentats els declarem excomunicats per anatema, exceptuant-ne els sospitosos sense fautoria, si tal vegada se'n trobessin.

[2] SENTÈNCIA CONTRA ELS FAUTORS

La sentència contra els fautors es redactarà com segueix:

“Sigui patent a tothom que, pel que en la investigació ha estat trobat, provat i actuat, ens consta clarament que *en tal*, ha estat descobert en fautoria, el denunciem com a excomunicat i com a sospitós d'heretgia, i si no fos absolut i durant un any refusés donar satisfacció, que caigui sota les penes del Concili General, i si defallís en la purgació i restés excomunicat durant un any, que sigui condemnat com a heretge”.

[3] EN RELACIÓ ALS HERETGES DOGMATITZANTS I ALS RELAPSES EN LA CREENÇA, QUÈ S'HA DE FER?

A alguns se'ls crea el dubte de si els que han recaigut en la creença i els heretges dogmatitzants, si després d'haver estat atrapats volguessin penedir-se, si han de ser lliurats a un judici secular. A nosaltres ens sembla que no, però en qualsevol cas aquests tals han de ser condemnats a presó.

Ítem, si en el procés hi ha una multitud d'heretges creients i estan disposats a abjurar l'heretgia, si un jutge discret, d'acord amb la provisió de la Seu Apostòlica, podrà infligir a aquests penes canòniques, en major o menor grau, i així evitar la pena de presó. O, també, si no hi ha una multitud en el procés sobre els creients, si un jutge discret, considerades les circumstàncies, podrà moderar les penes segons li sembli que convé, previst, tanmateix, que els heretges perfectes o els ensabatats o els dogmatitzants de llurs errors o els creients relapses en la creença, després d'haver abjurat totalment l'heretgia i d'haver obtingut l'absolució de l'excomunicació, que siguin posats en presó perpètua a fi que allà salvin llurs ànimes i en el futur no corrompin els altres.

Ítem, hom es pregunta si qui besà un ensabatat, creient o sabent que era un ensabatat, o pregà amb ell o l'amagà o li escoltà una prèdica o una lliçió i cregué que aquell era un bon home, si ha de ser considerat un creient dels seus errors. I nosaltres creiem que no, però que aquest sigui condemnat com a fautor, ocultador i benefactor i vehementment sospitós, ja que no podria al·legar ignorància; cosa que hem considerat que ha de ser deixada a l'arbitri d'un jutge discret.

Ítem, abans de començar la investigació si algú confessà al seu sacerdot la seva heretgia o fautoria i ara és cridat pels inquisidors, en aquest cas, que es cregui al seu confessor; i si per la confessió del sacerdot fos trobat que havia estat ben confessat malgrat que el confessor s'hagués comportat malament perquè no el lliurà, tanmateix, qui es confessà amb tal confessió, que eviti la pena temporal, a no ser que sigui descobert en falsa penitència o que després de la penitència recaigui o sigui divulgat públicament; tanmateix, si al·lega una manifesta penitència o reconciliació, que ho provi per dos testimonis, però si consta que ells se n'havien confessat abans d'haver estat incoada la investigació, han d'abjurar públicament l'heretgia i fer una altra solemnitat, a no ser que hagi estat fet en secret de tal manera que no hi hagi contra ells fama o testimonis i, tanmateix, que en tots dos casos resten immunes de tota pena temporal. Però com que alguns, cridats pels inquisidors, havien continuat en l'heretgia en el temps de la seva deposició i després, a instància dels inquisidors o per la por de les proves, descobreixen la veritat però diuen que ho havien callat per vergonya o per temor, com que conscientment diuen falsedat i callen la veritat, considerem que aquests són uns perjurs, i per aquesta raó se'ls ha d'imposar una penitència canònica més greu.

Ítem, com que en la investigació general els heretges o relapses de vegades per precaució són absolts secretament sense les solemnitats del dret de l'Església, es dubta de com ha de ser formada la sentència. I nosaltres diem que, com que ja no és un heretge, la sentència s'ha de formar així:

[4] FORMA DE LA SENTÈNCIA

“Sigui patent a tothom que, pel que en la investigació s'ha trobat, provat i actuat, ens consta clarament que *en tal*, descobert en heretgia i posteriorment retornat a la unitat de l'Església, actuant misericordiosament amb ell, el condemnem a presó perpètua d'acord amb els preceptes canònics”.

Però si encara no ha estat absolt, que la sentència es formi així:

[5] UNA ALTRA FORMA

“Sigui patent a tothom, etc. que *en tal* ha estat descobert en heretgia i vol ser retornat a la unitat de l'Església, actuant misericordiosament amb ell, etc.”

Però si no es vol penedir sinó que persisteix en l'error, estant present el jutge secular, que la sentència es formi així:

[6] UNA ALTRA FORMA

“Sigui patent a tothom que, pel que en la investigació s'ha trobat, provat i actuat, ens consta clarament que *en tal*, que ha estat descobert en heretgia condemnada per l'Església, el condemnem com a heretge”.

Però l'heretge penitent després de l'absolució abjurarà l'heretgia tal com apareix a continuació, públicament etcètera davant moltes persones en poder del bisbe diocesà.

[7] DE LA FORMA DE L'ABJURACIÓ

“Jo, *en tal*, coneixent la veritable fe catòlica i apostòlica, abjuro, i abjurant abomino de tota heretgia, especialment de la secta dels valdesos³⁹⁹ i dels ensabatats o dels pobres de Lió, en la qual vaig caure

399. Traducció de l'observació al marge, feta per una altra mà posterior: “Els heretges són lliurats al jutge temporal per a ser cremats”.

per exigència dels meus pecats; la qual secta s'esforça a inventar que no s'ha d'obeir a l'Església Romana o als prelats subjectes a ella ni als prínceps seglars, condemnant les claus de l'Església i afirmant que les oracions o les almoines no poden ser de profit als morts o que les remissions o indulgències que es fan pel senyor papa o per altres prelats no poden ser de profit a ningú; inventa també que no s'ha de jurar en cap cas, per cap necessitat o utilitat; també inventa que per fer justícia no s'ha d'infligir una pena corporal; també que en el sagrament de l'altar, el pa i el vi després d'haver estat consagrats no esdevenen el cos i la sang de Crist si el sacerdot és un pecador, i consideren pecadors a tothom que no sigui de llur secta; també que la consagració del cos i la sang de Crist pot ser feta per qualsevol just, encara que sigui un laic mentre sigui de llur secta, encara que no sigui un prevere ordenat per un bisbe catòlic; aquests i tots els altres errors d'ells, els abjuro, els detesto i els condemno.

En canvi, estic d'acord amb la santa Romana Església i amb la Seu Apostòlica, i amb la boca i el cor dono testimoni que tinc i observo la mateixa fe en els capítols abans esmentats i en tots els altres, la qual fe el beatíssim papa Gregori o qui presideix la Romana Església i les apostòliques i catòliques esglésies tenen, públicament prediquen i afirmen, i la qual vós, senyor arquebisbe, i els altres prelats em transmeteu i afirmeu. I especialment, en relació a aquestes coses, crec i penso que s'ha d'obeir al senyor papa de l'Església Romana i als altres prelats seus, i als prínceps seglars catòlics; i afirmo la potestat de les claus per lligar i deslligar, donada pel Senyor al beat apòstol Pere i als altres apòstols i per ells donada a tots els prelats de l'Església catòlica; crec fermament que llurs indulgències i remissions i també les almoines i les oracions són de profit pels vius i pels morts. També crec fermament i declaro que per necessitat i utilitat s'ha de jurar sense pecar; i que per fer justícia s'ha d'infligir una pena corporal. Confesso també que el sagrament del cos i la sang de Crist no pot ser fet per ningú si no és per un prevere ordenat per un bisbe catòlic que sigui obedient al senyor papa i a la santa Romana Església. I si el tal prevere fos un pecador, malgrat que pequi, ja que té accés al sagrament, crec, tanmateix, fermament i confesso que és un veritable sagrament i que el pa i el vi, després de la consagració feta per tal prevere, esdevenen el veritable cos i la veritable sang de Crist.

En conseqüència, juro per Déu omnipotent i per aquests quatre sants Evangelis que tinc a les meves mans, i sota obligació d'anatema us prometo a vós senyor Pere, per la gràcia de Déu arquebisbe de Tarragona, i a vós Bernat de Vilagranada, ardiaca, i a tot el Capítol de Barcelona, estant vacant la Seu, i, a través de vosaltres al príncep dels apòstols i al seu vicari, el beatíssim papa Gregori, i als seus successors, que mai, per persuasió de ningú ni per qualsevol altra manera, no creuré o mantindré res si no és d'acord amb el que vosaltres i la santa Església Romana ensenya i manté, i que jo he testimoniats abans.

Juro també que amb els valdesos, els pobres de Lió, els ensabatats o els heretges, siguin de la classe que siguin, no tindrè cap associació, familiaritat o participació, ni rebent-los, ocultant-los, afavorint-los, ni fent-los el bé, ni en cap cas els prestaré auxili, consell o suport. I si en algun lloc sabés o reconegués algun o alguns dels esmentats o de llurs fautors, tan aviat com en tingui l'oportunitat els descobriré al bisbe o al prelat o al jutge o al rector d'aquell lloc, sempre que siguin catòlics i observants de la fe de la santa Romana Església. Però si jo fes el contrari, que això s'allunyi de mi!, i no complís cada una de les coses esmentades, que caigui jo sota la severitat canònica i, incorrent en el càrrec de perjuri, que jo em trobi sotmès a la condemna eterna i que tingui participació en la vida futura amb el guia de l'heretgia”.

[8] DE LA FORMA DE LA PURGACIÓ

El sospitós es purgarà públicament en poder del diocesà de la manera que es conté a continuació:

“Jo, *en tal*, juro, per Déu omnipotent i per aquests quatre sants Evangelis que tinc a les meves mans, davant vós senyor Pere, per la gràcia de Déu arquebisbe de Tarragona, i davant els altres que us assisteixen, que no sóc o he estat ensabatat o valdès o pobre de Lió ni heretge de cap secta d'una heretgia condemnada per l'Església Romana, ni crec ni he cregut en llurs errors, ni hi creuré mai de la meua vida, ben al contrari, manifesto i declaro públicament que jo crec i sempre en el futur creuré en la fe catòlica que la santa i apostòlica Romana Església públicament té, ensenya i predica, i que vós, senyor arquebisbe, i els altres prelats de la santa universal Església teniu, públicament prediqueu i ensenyeu”.

[9] DE QUINA MANERA HAN DE JURAR ELS CO-PURGADORS

Els co-purgadors juraran d'aquesta manera:

“Jo, *en tal*, juro, per Déu i aquests quatre sants Evangelis que tinc a les meves mans, que jo crec fermament que *en tal* no fou ni és ensabatat, valdès o dels pobres de Lió, ni heretge o creient en llurs errors, i crec fermament que ell en això ha jurat en veritat”.

Tanmateix, que el jutge s'hi fixi perquè, després que hagi menat un cert nombre de co-purgadors a recolzar a algú, no és honest que després rectifiqui, a fi que d'aquesta manera no es faci befa del Concili Laterà.

[10] EN RELACIÓ ALS HERETGES I ALS ENSABATATS SEPULTATS AL CEMENTIRI, QUÈ S'HA DE FER?

Ítem, si en la investigació es trobés que algun heretge o ensabatat o creient havia estat sepultat al cementiri, que els seus ossos siguin desenterrats i cremats si poden ser identificats.

Ítem, començada la investigació, si alguns, després que per confessió o per testimonis hagués constatat als inquisidors llur fautoria, haguessin emprès el camí de tota carn, els quals si visquessin haurien de ser condemnats per fautoria, si aquests tals haguessin estat absolts secretament o pública en la mateixa investigació, que siguin abandonats al judici diví.

Ítem, com que en la investigació general molts són trobats que han mort en fautoria, creiem, en ser la fautoria una seqüela i un accessori de l'heretgia, que els tals han de ser desenterrats si llurs ossos poden ser identificats, però no cremats, perquè els tals moriren excomunicats, a no ser que es provi l'absolució o que abans s'haguessin produït senyals de penitència segons els preceptes canònics. Però si alguns fautors, després d'haver abjurat o renunciat a la fautoria, es trobés que han recaigut en alguna espècie de fautoria, com que la ferida renovada triga més a guarir-se, que sigui castigats més severament.

[11] DE QUINA MANERA EL SACERDOT HA D'INVESTIGAR EN LA CONFESSIÓ EN RELACIÓ A UN FET D'HERETGIA

Ítem, que s'encarregui als sacerdots que en les penitències investiguin diligentment sobre els heretges i els ensabatats, llurs creients i fautors, i si trobessin quelcom, que ho redactin fidelment, i tot seguit amb aquell o aquells que haguessin confessat això, que manifestin al bisbe o al seu vicari el que n'hagin descobert; en canvi, si el confessat no volgués consentir que sigui revelat al bisbe o al seu vicari el que ell ha dit, que el mateix sacerdot, malgrat tot, sense donar el nom de la persona, demani el consell d'experts temorosos de Déu respecte de quina manera s'ha de procedir seguidament.

Ítem, algun ensabatat predicant, exhortant o parlant, diu als catòlics algunes paraules bones que no contenen cap error, al menys, explícit, per exemple: “no vulgueu mentir ni jurar ni fornicar”, “restituïu a cadascú el que és seu”, “aneu a l'església, pagueu les dècimes i els seus

drets als clergues”, i els que escolten coses semblants o els que saben o creuen que aquest és un heretge o un ensabatat, creuen que ell és un bon home per les bones paraules que li escolten, i creuen també que la secta d'aquests tals és bona i que els homes es poden salvar en aquella secta. Es dubta de si per això podrien ser condemnats com a ensabatats o com a creients en llurs errors, sobretot si saben o creuen que l'Església persegueix els ensabatats com a heretges i que si no es converteixen són lliurats a un jutge secular per a ser cremats. I sobre això ha estat considerat per savis, després d'haver tingut una diligent deliberació i estudi, que els tals han de ser tinguts com a vehementíssimament sospitosos de ser creients en els errors dels ensabatats, i per això la purgació els ha de ser declarada amb molts co-purgadors, segons la qualitat de la persona; tanmateix, per això no ha de ser considerat ensabatat o creient, a no ser que sigui tan lletrat i discret que de cap manera pugui ser excusat per candidesa i per ignorància, cosa que es considera que s'ha de deixar a l'arbitri d'un jutge discret. Tanmateix, es considera d'una altra manera en aquell que diu o creu que Pere Joan o altres ensabatats, ja condemnats com a heretges per l'Església o per això ja també cremats per la justícia secular, havien sigut bons homes i estaven salvats, i que qualsevol altres poden salvar-se en aquella secta o fe en la qual o per causa de la qual aquells havien estat condemnats o cremats; aquests tals, doncs, no es considera que puguin excusar-se de cap manera si són adults i capaços de raonament.

[12] PURGACIÓ I ABJURACIÓ DE LA FAUTORIA

En canvi tots els fautors són sospitosos en major o menor grau, com abans ja s'ha dit, i per aquesta raó han de purgar-se públicament i abjurar l'heretgia segons el nombre de co-purgadors. La forma de la purgació i de l'abjuració dels fautors serà del tot semblant a la forma dels heretges, com abans ja ha estat escrita. No s'ha d'ometre, tanmateix, que aquells que haguessin estat confessats i absolts secretament abans de la investigació, que es reconciliïn en secret davant alguns testimonis i que abjurin, i que els seus noms i els dels testimonis siguin conservats en actes, a no ser que l'acció d'ells fos manifesta per l'opinió pública o per testimonis, i aleshores, que abjurin i que es reconciliïn públicament. Però en tots dos casos estan exempts de tota pena. En canvi, que sigui imposada una solemne penitència a tots els fautors i creients, en major o menor grau, segons diferenciarem a continuació.

[13] FORMES DE LES PENITÈNCIES

Els heretges perseverants en l'error, que siguin lliurats a un judici secular.

Pel que fa als heretges perfectes i als dogmatitzants relapses en la creença, rebuda l'absolució i feta l'abjuració, que siguin posats en presó perpètua.

Per la seva banda els creients en els errors dels heretges, que facin solemne penitència d'aquesta manera: que en la següent festa de Tots Sants i en el primer diumenge d'Advent, i els dies del Nadal del Senyor, de la Circumcisió, de l'Epifania, de Santa Maria de febrer, de Santa Eulàlia, de Santa Maria del mes de març i durant tots els diumenges de Quaresma, que vagin en processons a la Seu i allà, descalços, en bragues i camisa, excepte el dia de Santa Maria de febrer i el dia de Rams, i que aleshores, públicament deixuplinats pel bisbe o un sacerdot, es reconciliïn amb l'Església; i el dimecres, a l'inici del dejuni, que vagin de manera similar a la Seu i, estant de la mateixa manera i segons la forma del dret descalços, en bragues i camisa, que siguin expulsats de l'església i romanguin fora de l'església durant tota la Quaresma, però, tanmateix, a les portes de l'església, i que allà escoltin l'ofici; i que el dia de la Cena del Senyor estiguin descalços i en bragues i camisa davant les portes de la Seu, i que aleshores es reconciliïn amb l'Església segons els preceptes

canònics; i que aquesta penitència del dimecres i d'estar fora de l'església durant tota la Quaresma i el dia de la Cena, que la facin mentre visquin cada any, però els diumenges de Quaresma, feta la reconciliació, que surtin de l'església i es mantinguin a les portes fins al dia de la Cena; i que portin perpètuament dues creus al pit que no siguin del mateix color, i que les portin de tal manera que ells puguin ser vistos solemnement com a penitents, de manera, tanmateix, que no s'abstinguin d'entrar a l'església durant la Quaresma més enllà de deu anys.

La penitència dels que han recaigut en la fautoria serà solemne de manera similar, tal com s'acaba de dir respecte als creients en tots els dies abans esmentats, excepte que el fet de portar creus i la penitència del dimecres de Cendra i del dia de Dijous Sant la facin d'una manera similar durant un decenni.

La penitència dels que no han recaigut en fautoria però que son fautors i vehementíssimament sospitosos, serà d'igual forma solemne en les festes de Tots Sants, del Nadal del Senyor, de l'Epifania, de Santa Maria de febrer i durant tots els diumenges de Quaresma, i l'altra penitència del dimecres de Quaresma i d'estar fora de l'església tota la Quaresma i de la reconciliació el dia de la Cena, com abans ha estat dit, aquests que la facin durant un septenni.

La penitència dels que són fautors i vehementment sospitosos, serà d'igual forma solemne les festes de Tots Sants, del Nadal del Senyor, de Santa Maria de febrer i de Rams, i l'altra penitència del dimecres de Quaresma i d'estar fora de l'església tota la Quaresma i de la reconciliació el dia de la Cena, com abans ha estat dit, que la facin durant un quinquenni.

La penitència dels que són fautors serà d'igual manera solemne les festes de Tots Sants, de Santa Maria de febrer i de Rams, i l'altra penitència del dimecres de Quaresma i d'estar fora de l'església tota la Quaresma i de la reconciliació el dia de la Cena, que la facin durant un trienni.

Entengui's, tanmateix, que les dones vinguin vestides i que siguin deixuplinades.

Que facin, doncs, tots els esmentats aquesta penitència en les festivitats i dies abans ordenats en aquesta ciutat i no en un altre lloc, fins a la festa de Pasqua aquells que són ciutadans; els forans, que la facin en llurs parròquies i no en un altre lloc, excepte el dimecres de l'inici del dejuni i el dia de la Cena del Senyor, en els quals dies tots hauran d'anar a la Seu de Barcelona. Però en els següents temps quaresmals, la penitència decennial, septennial, quinquennial i triennial que han de fer el dimecres de l'inici de la Quaresma i el dia de la Cena del Senyor segons la diversitat de les culpes, tal com ja ha estat definit, que la facin tots, tant els ciutadans com els forans, a la Seu de la ciutat de Barcelona i no en un altre lloc, si no és per una justa i raonable causa i amb especial llicència del bisbe de Barcelona o, si estigués absent, d'aquell que tingui el seu lloc, i aleshores, en els llocs als quals hagin anat amb llicència del bisbe, que facin la mateixa penitència davant el bisbe d'aquell lloc o de qui tingui el seu lloc, portant les lletres del bisbe, o d'aquell que hagi tingut el seu lloc, les quals contenen la penitència que han de fer; i aleshores aquells que hagin fet la penitència, que portin les lletres del bisbe d'aquell lloc al bisbe de Barcelona, les quals donin testimoniatge de que la penitència ha estat acomplerta. I si tal vegada, per un cas fortuït, però sense frau ni engany, en aquells dos dies no poguessin arribar a l'església catedral, quan retornin, en les dues festivitats solemnes assignades a ells segons l'arbitri del bisbe, que siguin deixuplinats públicament a la Seu de Barcelona segons la forma d'aquells dos dies.

8 Bibliografia

8.1 Edicions impreses del Directori

- Baraut, Cebrià. 1996-97 'Els inicis de la inquisició a Catalunya i les seves actuacions al bisbat d'Urgell (segles XII-XIII)', *Urgellia*, 13: 429-34, doc. 8
- Binius, Severin. 1606 [1618]. *Concilia generalia et provincialia graeca et latina quae reperiri potuerunt omnia* (Coloniae: apud I. Gymnicum & A. Hierat), vol. 2, part 3, pp. 713-715 <<https://tinyurl.com/5y6snaf5>>
- Bzowski, Abraham. 1616. *Annalium ecclesiasticorum* (Coloniae: apud A. Boëtzerum), vol. 13, cols. 508-511 <<https://tinyurl.com/2s3taeb4>>
- Carenae, Caesaris. 1669. *Tractatus de officio sanctissimae inquisitionis et modo procedendi in causis fidei* (Lugduni: Laurentii Anisson), pp. 90a-91a <<https://tinyurl.com/2p8c56ac>>
- Catalani, Giuseppe (ed.). 1753-55. Joseph Saenz Aguirre *Collectio maxima conciliorum omnium Hispaniae et Novi Orbis* (Roma: ex typographia Antonii Fulgonii), v: 190-193, §§ 74-100 <<https://tinyurl.com/2pd2eamb>>
- Douais, Célestin. 1899. 'Saint Raymond de Peñafort et les hérétiques: Directoire à l'usage des inquisiteurs aragonais, 1242', *Le Moyen Âge*, 12: 315-325
- Grau Torras, Sergi; Berga, Eduard; Cingolani, Stefano M. 2015. *L'herètica pravitat a la Corona d'Aragó: documents sobre càtars, valdesos i altres heretges (1155-1324)* (Barcelona: Fundació Noguera), 1: 275-287, doc. 138 <<https://tinyurl.com/34kpbwus>>
- Hahn, Christoph Ulrich. 1845-50. *Geschichte der Ketzler im Mittelalter, besonders im 11., 12. und 13. Jahrhundert* (Stuttgart: J. F. Steinkopf), II: 730-735 <<https://tinyurl.com/yfh7nyt2>>
- Hardouin, Jean. 1714-15. *Conciliorum collectio regia maxima: Ab anno Christi 34 ad an. 1714* (Paris: Typographia Regia), vol. 7, cols. 349-354 <<https://tinyurl.com/2p877k8n>>
- Loix, Jean des. 1628. *Speculum inquisitionis Bisuntinae, ejus vicariis et officariis, exhibitum* (Dolae: ex Typ. Antonii Binart), pp. 88-98 <<https://tinyurl.com/4238fbft>>
- Mansi, Giovanni Domenico. 1759-98. *Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio* (Venetiis: A. Zatta), vol. 23, cols. 553-560 <<https://tinyurl.com/ympuwbs5>>
- Martène, Edmond; Durand, Ursin. 1717. *Thesaurus novus anecdotorum* (Paris: Delaulne), vol. 5, cols 1795-1814 <<https://tinyurl.com/yckum4nd>>
- Parmeggiani, Riccardo. 2011. *I consilia procedurali per l'inquisizione medievale (1235-1330)* (Bologna: Bononia University Press), pp. 13-22 <<https://go.uv.es/KEA2It6>>
- Peña, Francisco. 1578. *Directorium inquisitorvm F. Nicolai Eymerici* (Roma: in aedibus Populi Romani), pp. 169-173 <<https://tinyurl.com/3m8nje3p>>
- Rius, José (ed.). 1954. *San Raimundo de Penyafort: diplomatario, documentos, cartas de San Raimundo de Penyafort, de Gregorio IX y de varios autores. Vida antigua, Crónicas, Procesos antiguos* (Barcelona: Universitat de Barcelona), pp. 74-82, doc. 64

- Saenz Aguirre, José. 1693-94. *Collectio maxima conciliorum omnium Hispaniae et Novi Orbis* (Roma: Typis Joannis Jacobis Komarek Bohemi), III: 498-501 §§ 74-100 <<https://tinyurl.com/2bj66uu>>
- Selge, Kurt-Victor. 1967. *Texte zur Inquisition* (Gütersloh: Mohn), pp. 50-56 <<https://go.uv.es/Ug2g346>>
- Tejada y Ramiro, Juan. 1849-59. *Colección de cánones y de todos los concilios de la Iglesia de España y de América, en latín y castellano* (Madrid: P. Montero), III: 351-357 <<https://tinyurl.com/mrx2f87w>>
- Valls i Taberner, Ferran. 1929. 'El Diplomatar de Sant Ramon de Penyafort', *Analecta Sacra Tarraconensia*, 5: 254-61 <<https://go.uv.es/2ijVcB6>>

8.2 Obres citades

- Alvira, Martín. 2018. "“Destruir aquels qui reneguen lo nom de Jhesuchrist”: el obispo de Barcelona Berenguer de Palou (1212-1241)", in *Hombres de religión y guerra: cruzada y guerra santa en la Edad Media peninsular*, ed. by Carlos de Ayala Martínez and José Santiago Palacios Ontalva (Madrid: Sílex Ediciones), pp. 361-418
- Baucells Serra, Ramon. 1946. 'La personalidad y obras de San Raimundo de Peñafort', *Revista Española de Derecho Canónico*, 1: 7-47 <<https://summa.upsa.es/pdf.vm?id=3727&lang=es>>
- Billier, Peter; Bruschi, Caterina; Sneddon, Shelagh (ed.). 2011. *Inquisitors and Heretics in Thirteenth-Century Languedoc: Edition and Translation of Toulouse Inquisition Depositions, 1273-1282* (Leiden: Brill)
- Cazenave, Annie. 1977. 'Aveu et contrition: Manuels de confesseurs et interrogatoires d'Inquisition en Languedoc et en Catalogne (XIII-XIV s.)', in *Actes du 99 Congrès National des Sociétés Savantes (Besançon, 1974): Section de philologie et histoire jusqu'à 1610* (Paris: Bibliothèque nationale), 1: *La Piété populaire au Moyen Âge*, pp. 333-352
- Cretyens, Raymond. 1948. 'Les Constitutions des Frères Prêcheurs dans la rédaction de S. Raymond de Peñafort (1241)', *Archivum Fratrum Praedicatorum*, 18: 5-68
- Diago, Francisco. 1599. *Historia de la provincia de Aragón de la Orden de Predicadores: desde su origen y principio hasta el año de mil y seyscientos* (Barcelona: S. de Cormellas) <<https://tinyurl.com/33nkhrgw>>
- Diago, Francisco. 1601. *Historia del beato catalán barcelonés S. Raimundo de Peñafort* (Barcelona: S. de Cormellas) <<https://tinyurl.com/ypzecbat>>
- Diago, Francisco. 1603. *Historia de los victoriosísimos antiguos Condes de Barcelona* (Barcelona: S. de Cormellas) <<https://tinyurl.com/mrxv7h78>>
- Douais, Célestin. 1899. 'Saint Raymond de Peñafort et les hérétiques: Directoire à l'usage des inquisiteurs aragonais, 1242', *Le Moyen Âge*, 12: 305-325
- Dondaine, Antoine. 1947. 'Le Manuel de l'Inquisiteur (1230-1330)', *Archivum Fratrum Praedicatorum*, 17: 85-194

- Dossat, Yves. 1952. 'Le plus ancien manuel de l'inquisition méridionale: le processus inquisitionis (1248-1249)', *Bulletin philologique et historique (jusqu'à 1715) du comité des travaux historiques et scientifiques: 1948*, pp. 33-37
- Errera, Andrea. 2002. 'Il *Directorium inquisitoriale* di san Raimondo', in *Magister Raimundus: atti del convegno per il IV centenario della canonizzazione di San Raimondo de Penyafort (1601-2001)*, ed. by Carlo Longo (Roma: Istituto Storico Domenicano), pp. 165-192
- Galmés, Lorenzo. 2004. 'San Ramon de Penyafort y la Inquisición en la Alta Catalunya', in *Praedicatorum Inquisitores: The Dominicans and the Mediaeval inquisition, Acts of the First International Seminar on the Dominicans and the Inquisition*, ed. by Wolfram Hoyer (Roma: Istituto Storico Domenicano), pp. 85-104
- García García, Antonio. 1963. 'Valor y proyección histórica de la obra jurídica de San Raimundo de Peñafort', *Revista Española de Derecho Canónico*, 18: 233-251 <<https://summa.upsa.es/details.vm?q=id:0000004623>>
- Grau Torras, Sergi. 2014. 'Ramon de Penyafort i el procediment inquisitorial contra els heretges', *Revista de Dret Històric Català*, 13: 143-76 <<https://tinyurl.com/2p9a3tfu>>
- Grau Torras, Sergi; Berga, Eduard; Cingolani, Stefano M. 2015. *L'herètica pravitat a la Corona d'Aragó: documents sobre càtars, valdesos i altres heretges (1155-1324)*, 2 vols (Barcelona: Fundació Noguera) <<https://tinyurl.com/34kpbwus>>
- Hageneder, Othmar. 1963. 'Studien zur Dekretale *Vergentis* (X. V, 7, 10)', *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte: Kanonistische Abteilung*, 49: 138-173
- Jiménez, Pilar. 2005. 'À Propos de la Controverse sur la nature du nichil cathare', in *Les cathares devant l'Histoire: Mélanges offerts à Jean Duvernoy*, ed. by Martin Aurell (Cahors: L'Hydre), pp. 311-320
- Junyent, Eduard. 1955. *Diplomatari de Sant Bernat Calvó, abat de Santes Creus, bisbe de Vich* (Reus: Edicions Rosa de Reus)
- Kelly, Henry Ansgar. 'The Fourth Lateran Ordo of Inquisition Adapted to the Prosecution of Heresy', in *A Companion to Heresy Inquisitions*, ed. by Donald Prudlo (Leiden: Brill), pp. 73-107 <https://doi.org/10.1163/9789004393875_005>
- Kuttner, Stephan. 1982. 'Raymond of Peñafort as editor: The *decretales* and *constitutiones* of Gregory IX', *Bulletin of Medieval Canon Law*, 12: 65-80
- Lea, Henry Charles. 1922. *A history of the Inquisition of the Middle Ages*, 3 vols (New York: Russell) (1st edn 1887)
- Linehan, Peter. 1969. 'Pedro de Albalat arzobispo de Tarragona y su *Summa septem sacramentorum*', *Hispania Sacra*, 22: 9-30
- Linehan, Peter. 1971. *The Spanish Church and the Papacy in the Thirteenth Century* (Cambridge: Cambridge University Press)
- Longo, Carlo. 2002. 'San Raimondo maestro dell'ordine domenicano (1238-1240)', in *Magister Raimundus: atti del convegno per il IV centenario della canonizzazione di San Raimondo de Penyafort (1601-2001)*, ed. by Carlo Longo (Roma: Istituto Storico Domenicano), pp. 35-50
- Maisonnewe, Henri. 1960. *Études sur les origines de l'Inquisition* (Paris: Librairie J. Vrin)

- Mitre, Emilio. 2005. 'Herejía y "código" inquisitorial (algunas valoraciones actuales sobre la disidencia religiosa en el bajo Medievo)', in *Sociedad y memoria en la Edad Media: estudios en homenaje de Nilda Guglielmi*, ed. by Ariel Guance and Pablo Ubierna (Buenos Aires: Consejo Nacional de Investigaciones Científicas y Técnicas, Instituto Multidisciplinario de Historia y Ciencias Humanas), pp. 243-252
- Murdoch, Ian. 1981. *Critical edition of Pierre D'Ailly's Abbreviatio Dyalogi Okan*, unpublished doctoral thesis, Durham University <<http://etheses.dur.ac.uk/7445>>
- Parmeggiani, Riccardo. 2011. *I consilia procedurali per l'Inquisizione medievale (1235-1330)* (Bologna: Bononia University Press)
- Peña, Francisco. 1595. *Directorium inquisitorum F. Nicolai Eymerici* (Venetiis: apud Marcum Antonium Zalterium) <<https://tinyurl.com/y64a35cm>>
- Peña, Francisco. 1601. *Vita S. Raymundi de Peniafort, a vetusto scriptore olim breuiter collecta* (Roma: N. Mutij) <<https://tinyurl.com/mte5efmy>>
- Pons Guri, Josep M. 1974. 'Constitucions conciliars tarraconenses (1229-1330)', *Analecta Sacra Tarraconensia*, 47.1: 65-128 <<https://go.uv.es/KdKvU13>>
- Puig, Sebastián. 1929. *Episcopologio de la sede barcinonense: apuntes para la historia de la iglesia de Barcelona y de sus prelados* (Barcelona: Biblioteca Balmes)
- Reno, Edward Andrew. 2011. *The Authoritative Text: Raymond of Penyafort's Editing of the Decretals of Gregory IX' (1234)*, unpublished doctoral thesis, Columbia University <<https://tinyurl.com/ycktu7m4>>
- Ribes, Pedro. 1975. 'San Ramón de Penyafort y los estudios eclesiásticos', *Analecta Sacra Tarraconensia*, 48: 85-142 <<https://go.uv.es/lkgFE6Q>>
- Rius Serra, José (ed.). 1954. San Raimundo de Penyafort *Diplomatario, documentos (cartas de San Raimundo de Penyafort, de Gregorio IX y de varios autores), Vida antigua, Crónicas, Procesos antiguos* (Barcelona: Universitat de Barcelona)
- Selge, Kurt-Victor. 1967. *Texte zur Inquisition* (Gütersloh: Mohn)
- Smith, Damian J.; Cingolani, Stefano M. 2016. 'The 1240-1 Accounts of the Vicar Pere Ferrer and a Heretic Hunt around Barcelona', *Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung*, 124: 26-52
- Smith, Damian J. 2010. *Crusade, Heresy and Inquisition in the Lands of the Crown of Aragon (c. 1167-1276)* (Leiden: Brill)
- Smith, Damian J. 2012. 'Networking to Orthodoxy: The Case of Durán of Huesca', *Studies in Church History Subsidia*, 14: 44-54 <<https://doi.org/10.1017/S0143045900003835>>
- Smith, Damian J. 2018. 'Ramon de Penyafort and his Influence', in *The Friars in Medieval Spain*, ed. by Francisco García Serrano (Amsterdam: Amsterdam University Press), pp. 45-60 <<https://doi.org/10.1515/9789048537549-006>>
- Tardif, Adolphe. 1883. 'Document pour l'histoire du *Processus per Inquisitionem* et de l'*Inquisitio heretice pravitatis*', *Nouvelle Revue Historique de Droit Français et Étranger*, 7: 669-78 <<https://go.uv.es/kGcSJ6w>>
- Teetaert, Amadeus. 1928. 'La *Summa de poenitentia* de Saint Raymond de Penyafort', *Ephemerides Theologicae Lovanienses*, 5: 49-72

Viejo Ximénez, José Miguel. 2018. 'Raimundo de Peñafort decretalista', *Revista Española de Derecho Canónico*, 75: 329-364 <<https://summa.upsa.es/viewer.vm?id=50670>>

9 Apèndix

Conservat a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, Manuscrits, Guardes, caixa 3, n. 308, hi un pergami de 185 mm. X 146, escrit al recto amb només dues línies al vers, com si fos un document, amb lletra de 1200/1230.

Sobre el significat i la importància d'aquest document vegeu *supra*, final de l'apartat 1.

TEXT

A + Ω Christus vincit, Christus regnat, Christus imperat. In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen.

Pater noster qui es in celis, sanctificetur nomen tuum, adveniat regnum tuum, fiat voluntas tua sicut in celo et in terra. Panem nostrum cotidianum da nobis odie, et dimitte nobis debita nostra sicut et nos dimitimus debitoribus nostris, et ne nos inducas in temptationem set libera nos a malo. Amen.

Incipiunt sancti Evangelii secundum Iohannem: 'Gloria tibi Domine. In principio erat Verbum, et verbum erat apud Dominum, et Deus erat Verbum. Hoc erat in principio apud Dominum. Omnia per ipsum facta sunt et sine ipso factum est nihil, quod factum est. In ipso vita erat, et vita erat lux hominum. Et lux in tenebris lucet, et tenebre eam non comprehenderunt. Fuit homo missus a Deo, cui nome erat Iohannes. Hic venit in testimonium ut testimonium perhiberet de lumine, ut omnes crederent per illum. Non erat ille lux sed ut testimonium perhiberet de lumine. Erat lux vera que inluminat omnem hominem venientem in hunc mundum. In propria venit et sui eum non receperunt. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius. Qui non ex sanguinibus neque ex voluptate carnis, neque voluptate viri, sed ex Deo nati sunt. Et verbum caro factum est et habitavit in nobis. Et vidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti a Patre, plenum gratie et veritatis' [*Io* 1, 1-9, 11-14].

Secundum Matheum (*sic*): 'In illo tempore recumbentibus undecim discipulis, aparuit illis Ihesus et exprobativ incredulitatem illorum et duricia cordis, quia his qui <vi>viderant eum resurrexisse non crediderant. Et dixit eis: Euntes in mundum universum, predicate Evangelium omni creature. Qui crediderit et bapuzatur fuerit, salvus erit. Qui non crediderit, condempnabitur. Signa autem eos qui crediderint hec sequentur: In nomine meo demonia eiciscent, linguis loquentur novis, serpentes tollent, et si mortiferum quid biberint, non eos nocebit. Super egro manus inponent et bene abebunt. Et Dominus quidem Ihesus, postquam locutus est eis, adsumptus est in celum et sedit ad dextris Dei. Illi autem profecti predicaverunt ubique, Domino quooperante et sermone confirmante sequentibus signis' [*Mc* 16, 14-20].

Secundum Iohannem: 'In illo tempore dixit Ihesus discipulis suis: 'Cum venerit Paraclitus quem ego mitam vobis a Patre Spiritum veritatis qui a Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me, et vos testimonium perhibebitis quia ab inicio mecum estis. Sed hec locutus sum vobis, ut non scandalizemini. Absque sinagogis facient vos, sed venit hora, ut omnis qui interficit vos arbitretur

obsequium se prestare Deo. Et hec facient quia non noverunt patrem neque me. Sed hec locutus sum vobis, ut cum venerit hora eorum, reminiscamini quod ego dixi vobis' [Io 15, 26-16, 4].

Secundum Iohannem: 'In illo tempore dixit Ihesus discipulis suis: siquis diligit me sermonem meum servabit, et Pater meus diligit eum, et ad eum veniemus, mansionem apud eum faciemus; qui non diligit me, sermones meos non servat. Et sermonem quam audistis non est meum, sed eius qui misit me, Patris. Hec locutus sum vobis apud vos manens. Paraclitus autem Spiritus Sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vero vos docebit omnia et suggeret vobis omnia quecumque dixerit vobis. Pacem relinquo vobis, [pac]em meam do vobis. Non turbetur cor vestrum neque formidet. Audistis quia ego dixi vobis: vado et venio ad vos. Si diligeretis me gauderetis utique, quia vado et venio ad vos [ad Patr]em, <quia Patrem> quia Pater maior me est. Et nunc dixi vobis prius quam fiat, ut cum factum fuerit, cre(d)atis. Iam non multa loquar vobiscum, venit enim princeps mundi huius. Et in me non habet quicquam, sed ut cognoscat mundus quia diligit Patrem, et sicut mandatum dedit michi Pater, sic facio' [Io 14, 23-31].

TRADUCCIÓ

(Per als passatges dels Evangelis s'ha fet servir la traducció de <https://www.biblija.net>.)

Alfa i Omega. Crist venç, Crist regna, Crist impera. En el nom del Pare i del Fill i de l'Esperit Sant. Amen.

Pare nostre, que esteu en el cel, sigui santificat el vostre nom. Vingui a nosaltres el vostre regne. Faci's la vostra voluntat, així en la terra com es fa en el cel. El nostre pa de cada dia, doneu-nos, Senyor, el dia d'avui. I perdoneu les nostres culpes, així com nosaltres perdonem els nostres deutors. I no permeteu que nosaltres caiguem en la temptació, ans deslliureu-nos de qualsevol mal. Amén.

Comencen els sants Evangelis segons Joan: 'Glòria a tu Senyor. Al principi existia el qui és la Paraula. La Paraula estava amb Déu i la Paraula era Déu. Ell estava amb Déu al principi. Per ell tot ha vingut a l'existència, i res no hi ha vingut sense ell. En ell hi havia la vida, i la vida era la llum dels homes. La llum resplendeix en la foscor, i la foscor no ha pogut ofegar-la. Déu envià un home que es deia Joan. Vingué com a testimoni a donar testimoni de la llum, perquè per ell tothom cregués. Ell no era la llum, venia solament a donar-ne testimoni. Existia el qui és la llum veritable, el qui ve al món i il·lumina tots els homes ... Ha vingut a casa seva, i els seus no l'han acollit. Però a tots els qui l'han rebut, als qui creuen en el seu nom, els ha concedit de ser fills de Déu. No han nascut per descendència de sang, ni d'un desig carnal, ni d'un voler humà, sinó de Déu mateix. El qui és la Paraula s'ha fet home i ha habitat entre nosaltres, i hem contemplat la seva glòria, glòria que ha rebut com a Fill únic del Pare, ple de gràcia i de veritat' (Joan 1, 1-9, 11-14).

Segons Mateu (*sic*, Marc): 'Finalment, mentre eren a taula, Jesús es va aparèixer als Onze i els reprotxà la seva falta de fe i la seva duresa de cor, ja que no havien cregut els qui l'havien vist ressuscitat. Els digué: "Aneu per tot el món i anuncieu la bona nova de l'evangeli a tota la humanitat. Els qui creuran i seran batejats se salvaran, però els qui no creuran es condemnaran. Els senyals que acompanyaran els qui hauran cregut seran aquests: en nom meu trauran dimonis, parlaran llenguatges que no coneixien, agafaran serps amb les mans i, si beuen alguna metzina, no els farà cap mal; imposaran les mans als malalts, i es posaran bons". Jesús, el Senyor, després de parlar-los, fou endut al cel i s'assegué a la dreta de Déu. Ells se n'anaren a predicar pertot arreu. El Senyor hi cooperava, i confirmava la predicació de la paraula amb els senyals prodigiosos que l'acompanyaven' (Marc 16, 14-20).

Segons Joan: 'En aquell temps Jesús va dir als seus deixebles: "Quan vingui el Defensor, l'Esperit de la veritat que procedeix del Pare i que jo us enviaré des del Pare, ell donarà testimoni de mi. I també vosaltres sereu testimonis, perquè heu estat amb mi des del principi. Us he dit tot això perquè no sucumbiu en la prova. Us expulsaran de les sinagogues; més encara, ve un temps que els qui us matin es pensaran que donen culte a Déu. Tot això ho faran perquè no ens han conegut ni al Pare ni a mi. Us he dit tot això perquè, quan arribi aquell temps, recordeu que ja us ho havia predit"' (Joan 15, 26-16, 4).

Segons Joan: 'En aquell temps Jesús va dir als seus deixebles: "Qui m'estima, guardarà la meua paraula; el meu Pare l'estimarà i vindrem a fer estada en ell. El qui no m'estima, no guarda les meves paraules. I la paraula que escolteu no és meua, sinó del Pare que m'ha enviat. Us he dit tot això mentre he estat amb vosaltres, però el Defensor, l'Esperit Sant que el Pare enviarà en nom meu, us farà recordar tot el que jo us he dit, i us ho farà entendre. Us deixo la pau, us dono la meua pau ... Que els vostres cors s'asserenin i no temin. Heu sentit que us deia: "Me'n vaig, però tornaré a vosaltres". Si m'estiméssiu, us alegraríeu de saber que me'n vaig al Pare, perquè el Pare és més gran que jo. Us ho he dit ara, per endavant, perquè, quan això passi, cregueu. Ja no parlaré gaire més temps amb vosaltres, perquè arriba el príncep d'aquest món. No és que ell tingui poder sobre mi, però així el món sabrà que jo estimo el Pare i que faig el que el Pare m'ha manat"' (Joan 14, 23-31).